БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

1925 чылда үндезилеттинген

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1972 ЧЫЛ.
МАРТ
29
СРЕДА
№ 74 (8842).
Өртээ 2 көп.

Хүн айтырыында — садыг ажылы

ВЦСПС-тиң президиуму СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Садыгны болгаш ооң техниктиг дериишкинин экижидер талазы-биле чамдык хемчеглерниң дугайында» доктаалынга холбаштыр профэвилел организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

Дааскан ажыл-херек дээш бедик харыысалгалыг болур чорукка, садып алыкчыны хүндүлелдиг көөрүнге, совет кижиниң хереглелдерин хандырар дугайында ёзулуг сагыш салыышкынын илергейлээр чүткүлге садыг ажылдакчыларын шудургу кижизидерин чер-черде профэвилел органнарынга дааскан.

ВЦСПС-тиң президиуму садыгны болгаш нийтиниң чемненилгезин улуу-биле экижидеринче, магазиннерниң, столоварларның, соодукчуларның, складтарның, картофель, ногаалар, чимис шыгжаар черлерниң четкизин хөгжүдеринче угландырган хемчеглерни боттандырарынга идепкейлиг киржирин профэвилелдер чөвүлелдеринге болгаш комитеттеринге хүлээткен. Профэвилел организациялары аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын садарында бот-хандырылганы нептерединге дузалаар хүлээлгелиг.

Садыг болгаш нийтиниң чемненилге бүдүрүлгелериниң ажылы дээш хөй-нийтиниң контролюн идепкейжидеринче угландырган хемчеглерни айыткан. Ажыл-херекти билдилии-биле күүседип шыдаар кадрларны шилип алыр талазы-биле дузаны садыг бүдүрүлгелеринге көргүзерин, чоннуң хандырылгазын экижидер талазы-биле улуг сорулгаларны шиитпирлээрин профэвилел органнарынга дааскан.

(СЭТА).

Апрель 15 — коммунистиг субботник

Штаб ажылдап эгелээн

Кызылдың автосептелге заводунуң коллективи москвачыларның болгаш ленинградчыларның эгелээшкинин изин-биле деткип, апрель 15-те болур Ленинчи субботникти организастыг эрттирер талазы-биле бөттүг хемчеглерни ап, ооң штавын тургускан болгаш ол ам ажылдап эгелээн.

Заводтуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары ол хүн бүрүн составы-биле коммунистиг субботникке үнүп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип ажылдаар болгаш ол хүн ажылдап алган акшаны тоску беш чылдың фондузунга кииририн шиитпирлээн.

Ол хүн кылыр ажылдарны тодарадыр, ынчаарда ажылдаар кижилерни эт-херексел, артык кезектер болгаш өске-даа чүүлдер-биле хандырар дээш белеткел ажылын бо хүннерде ук штаб калбарткан. Эрткен чылдың коммунистиг субботник хүнүнде ажылдаан деңнелди эртип, улам хөй чүүлдерни кылырын коллектив шиитпирлээн.

С. БОРИСОВ,
заводта партия организациязының секретары.

Төлептиг уткуур

«Тыва даг-дүгү» комбинатының даг-дүгү руднигиниң дагжылары Москва — Сортировочная локомотив депозунуң болгаш Москваның В. И. Ленин аттыг база «Кызыл пролетарий» заводтарының ажылдакчыларының апрель 15-те коммунистиг субботник эрттирер дугайында эгелээшкинин изин-биле деткип турарлар. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге болгаш ССРЭ-ниң тургустунганының бежен чылынга тураскаатан бо чылгы субботникке киржир кыйгырыгны деткип, дараазында хүлээлгелерни алган:

Апрель 15-те, субботникке 120 кижи киржир.

Ол хүн камнап алдынган электри энергиязы-биле ажылдаар болгаш 12 муң тонна даг массазын казар, ооң иштинден 3000 тонна руданы даг-дүгү арыглаар фабрикаже чорудар.

10 тонна шилиттинген руданы чыыр.

Рудниктиң девискээрин чаагайжыдар.

Субботникте ажылдап алган 500 рубльди тоску беш чылдың фондузунче шилчидер.

Даг-дүгү руднигиниң коллективи Ак-Довурактың бүгү ажылчы чоннарын апрель 15-те коммунистиг субботникче үнерин болгаш боттарының шалыпчы күш-ажылы-биле беш чылдың фондузунга салыышкынны кииририн, ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюн төлептиг уткуурун кыйгырган.

(Бистиң корр.).

Организастыг эрттирер

Каа-Хем районнуң ажылчылары В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге алдар болдурган коммунистиг субботникке организастыг болгаш идепкейлиг киржириниң талазы-биле күжениишкинниг белеткелдерни чорудуп турар. Бо чугула хемчегни эрттирериниң талазы-биле райкүүском даргазының оралакчызы И. Г. Самороков даргалаан комиссия районнуң ажыл-агыйларынга, бүдүрүлгелеринге болгаш албан организацияларынга ол хүн кылыр ажылдарны бүрүн тодараткан.

Нийтизи-биле районга болур субботникке 4500 хире ажылчылар киржир, олар ол хүн 6000 рубль түңнүг ажылды кылыр. Сарыг-Сеп суурнуң чурттакчылары суур чаагайжыдылгазынга, тууйбу заводунга ажылдаар. Ынчаарга колхозтарның ажыл-ишчилери ховуларже чемишчидилге сөөртүп, өдек төгеринге, үрезин арыглаарынга болгаш техника септелгезинге киржирин планнап турар. Чер-черге чоруттунар бүгү ажылды организастыг, бедик деңнелге эрттирерин партия, совет органнар болгаш ажыл-агыйларның, бүдүрүлгелерниң, албан организацияларның удуртукчулары боттарының харыысалгазынга алган.

ССРЭ-ниң 50 чылынга уткуштур

СОРУЛГАЛАРНЫ ТОДАРАТКАН

ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл юбилейинге күш-ажылчы эки белектиг ужуражыр дээш белеткел чер болганда калбарган. Бии-Хем районнуң ажыл-ишчилери, республиканың бүгү ажылчы чоннары-биле бир дөмей, ол төөгүлүг байырлалга ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң талазы-биле эки чедиишкиннерлиг ужуражыр дээш хайныышкынныг ажылдап турарлар.

СЭКП ТК-ның «ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга белеткел дугайында» доктаалын ажылчы чоннарга калбаа-биле таныштырган болгаш коллективтер, ажыл-агыйлар ол төөгүлүг байырлалга холбаштыр боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алганнар. Бии-Хем районнуң экономиказы кедээ ажыл-агый угланыышкынныг. Ынчангаш социалистиг хүлээлгелерде мал болгаш чер ажылын моон ыңай улам хөгжүдеринче кичээңгейни күштелдирген.

Тус-тус коллективтерниң, ажыл-агыйларның бежен чылга алдар кылдыр алган хүлээлгелерин түңнеп көргеш, СЭКП райкому ол айтырыгны эрткен пятницада бодунуң пленумунга чугаалашкан. Бистиң чуртувустуң төөгүзүнде база бир алдарлыг болуушкун — ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл болур оюнга районнуң ажылчы чоннарының кандыг күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр деп шиитпирлээнин пленумга бадылап, хүлээп алган бежен чылга белеткел хемчеглериниң планындан тодаргай көрүп болур.

ССРЭ-ниң тургустунганының бежен чыл болур оюнга чедир боттандырып чорудар хемчеглерниң планында ажыл-агыйның, культура тургузуушкунунуң, масса-политиктиг ажылдарның бүгү айтырыгларын хаара туткан. Боттандырар хемчеглерниң бирги чүүлүнде мынча деп бижээн:

Партийжи-организастыг, масса-политиктиг болгаш пропаганда ажылының бүгү хевирлерин төөгүлүг юбилейге алдар болдурган социалистиг бедиткен хүлээлгелерни база тоску беш чылдың ийиги чылы — 1972 чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседиринче угландырар. Тодаргайлаарга, **1972 чылда күрүнеге 7300 тонна тарааны (ооң иштинде пландан ажыр 1700 тонна), 4800 тонна сүттү (пландан ажыр 650 тонна), 2374 тонна эътти (пландан ажыр 234 тонна), 313 тонна дүктү (пландан 13 тонна ажыг) садар. Мал бажы өстүрериниң күрүне планын (бүгү чүзүн аайы-биле) ажыр күүседир.** Мал ажылын хөгжүдер талазы-биле үстүнде алдынган бедиткен хүлээлгелерниң күүселдезин хандырар дээш бүгү ажыл-агыйларга зооветеринарлыг ажылды экижидер, мал ажылынга механизацияны улам нептередир болгаш **бо чылын нийтиниң малынга бүдүн чартык чылда чедер хемчээлдиг чулуктуг болгаш бодүүн мал чемнериниң курлавырларын тургузар.**

Бии-хемчилерниң юбилейге алдар кылдыр алган бо социалистиг хүлээлгелери биче эвес, ону күүседири чоң ортузунга чорудар организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды улам күштелдирерин негээр. Ынчангаш ындыг хемчеглерни планда база тодаргай демдеглеп айыткан. Ылаңгыя социалистиг чарышты массалыг, үре-түңнелдиг болгаш мурнакчы дуржулганы нептерединге ажыктыг кылдыр организастаарын хандырар хемчеглерни көрген. Ажыл-агыйларның, үлетпүр, тудуг болгаш садыг коллективтериниң аразында социалистиг чарыштың түңнелдерин ай санында, а фермаларның, бригадаларның аразында чарышты беш хонуктап түңнээрин чурумчуткан. Эң эки механизатор, хойжу, саанчы, тудугжу, чолаачы, садыгжы азы токарь дээш оон-даа өске мергежилдерниң аайы-биле чарышты организастаарын партия, профэвилел болгаш комсомол организацияларынга дааскан.

Бежен чылга алдар кылдыр алдынган хүлээлгелерде культура-амыдыралдың айтырыглары база хаара туттунган. Чижээлээрге, Аржаан, Өөк, Хадың суурларга кинолекторийлерни ажыдарын, кедээниң бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң көрүлдезин эрттирерин болгаш кедээ суурларның аразынга «Культурлуг амыдырал» деп кыйгырыгның адаа-биле чарышты эгелээрин шиитпирлээн.

Бежен чылга белеткел дугайында айтырыгны партия райкомунуң чаа-ла чугаалажып турары бо эвес. Чаа беш чылдың ийиги чылының планының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир. Совет Эвилелиниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн төлептиг уткуур дээш чарыш чыл эгезинден бээр калбарып эгелээн. Бо талазы-биле алдынган бедиткен социалистиг хүлээлгелерниң багай эвес күүсеттинип турарын пленумга демдеглээн. Чижээлээрге, бирги кварталда күрүнеге **эът дужаарының планын район хуусаа бетинде ажыр күүсеткен. Сүт садарының талазы-биле алдынган хүлээлге күүсеттинериниң кырында келген.**

Боттарынга алган бедиткен социалистиг хүлээлгелерин ай санында доктаамал ажыр күүседип турар коллективтер районда эвээш эвес. Үлетпүр бүдүрүлге коллективтериниң аразында социалистиг чарышка **бирги черни Туранның ыяш пунктузунуң коллективи** (начальниги эш Желтобрюхов, партия организациязының секретары эш Шагарин) быжыы-биле ээлеп турар. Бо коллективтиң администрация чери болгаш партия организациязы бүдүрүлгениң чыл дургузунда деңдески ажылдаар чорууп хандырарынче кичээңгейни күштелдирген. Коллектив эрткен айларның планнарын 20 хуу ажыр күүседип келгенниң ачызында бирги кварталдың планы он хонук бурунгаар күүсеттинген. **Кедээ тудугжуларның механизастаттынган отряды, септелге-тудуг участогу, № 1467 орук-бүдүрүлге участогу** квартал планнарын база-ла ажыр күүсеткилээннер.

Эрткен чылдың ол үезинге бодаарга эът бүдүрерин «Саян», «Өөк» совхозтар а сүт бүдүрерин районнуң ийи колхозу көскүзү-биле бедиткен. Сүт-бараан фермаларындан «Кызыл тараачын» колхозтуң Туран фермазы (эргелекчизи эш Доронин, партия организациязының секретары эш Шыырап) эки түңнелдерлиг ажылдаан. Сүт саалдазы эрткен чылдың ол үезинде турганындан көвүдээн.

Мурнакчыларның дуржулгазын нептередип тургаш, алдынган хүлээлгелерни хуусаа бетинде күүседиринче бүгү ажылчы чоннарны мобилизастаар талазы-биле ажылдап кылдынган хемчеглерни партия райкомунуң пленуму чүүлдүг деп бадылаан.

С. МААДЫ.

Кедээ Советтерге шаңнал

Ажылчы чоннар депутаттарының кедээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында) Советтериниң республика социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген. Бирги черни Межегей кедээ Совет — (күүскомунуң даргазы эш Кудрявцев) ээлээн. Аңаа СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профэвилелдериниң область чөвүлелиниң шилчиир Кызыл тугун тыпсыр. Ийиги черни — Өвүр районнуң Саглы кедээ Соведи (күүскомунуң даргазы эш Куулар), үшкү черни — Ак-Довурак хоорай Соведи (күүскомунуң даргазы эш Манчина) ээлээн. Социалистиг чарыштың негелдезинде көрдүнгенин ёзугаар ийиги черни ээлээн Советке — Хүндүлел бижикти, үшкү черни ээлээн Советке — дипломну тыпсыр. Шаңналдыг черлерни ээлээн Советтерге акша шаңналдарын бээр.

Түңнелдерни үндүрерде Советтиң девискээринде турар колхозтарның, совхозтарның, тудуг болгаш өске-даа бүдүрүлгелерниң, организацияларның бүдүрүлге көргүзүглерин, суурларның чаагайжыдылгазын, ногаанчыдылгазын, школаларның, интернаттарның, магазиннериниң, өске-даа коллективтерниң ажылын база өөренип көрген.

Социалистиг чарыштың бүгү негелделерин күүсеткен Советтер тиилекчилер болуп үнген. Улус өөредилгези, культура, медицина албан черлериниң ажылы ол Советтерниң кичээңгейиниң төвүнге база турган. Тиилекчи Советтерниң күүскомнары Советтерниң депутаттарынга, калбак активке даянган, масса-биле харылзаазы быжыккан.

Амгы үеде Советтерниң социалистиг чарыжы чаа үе-чадаже шилчээн. Олар часкы хову ажылдарын чедиишкинниг эрттиреринче, мал чемин белеткээринче, ол кампанияларның соонда күскү үеде дүжүт ажаалдазынче кедээниң бүгү ажыл-ишчилерин мобилизастааш ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюн төлептиг уткуур ужурлуг. Маңаа социалистиг чарыштың ролю улуг. Мурнакчы кедээ Советтерниң үлегери, оларның дуржулгазын нептередири кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыын бедидеринге, колхозтарның болгаш совхозтарның экономиказын быжыглаарынга, суурларның, чурттакчылыг черлерниң амыдыралын, кедээниң ишчилериниң чаагай чоруун бедидеринге улуг ужур-дузалыг.

ПРОФЭВИЛЕЛДЕРИНИҢ ДАЙЫНЧЫ СОРУЛГАЛАРЫ

ССРЭ-ниң профэвилелдериниң XV съездизи ажылын дооскан. Отчёттуг үениң дургузунда совет профэвилелдериниң ажыл-чорудулгазының түңнелдерин үндүрген, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салганы коммунистиг тургузуушкунуң сорулгаларын боттандырар дээш бүгү улустуң демисээлинге оларның улам ыңай киржириниң тодаргай программазын айыткан.

Профэвилел шуулганының бүгү чорудулгазы, ооң шиитпирлери, делегаттарның саналдары партияның болгаш улустуң бузулбас чаңгыс эвии, партияның айыткан өндүр улуг сорулгаларын күүседиринче совет кижилерниң изиг чүткүлдүүн чаа күштүү-биле көргүскен. СЭКП ТК-ның съездиге байырлыг чагаазында, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткан сорулгаларны совет профэвилелдери чайгылыш чок удуртулга болдуруп, күүседири-биле хүлээп алган. Чурттуң ажылчы чоннары социалистиг Төрээн чурттуң экономиказын улам ыңай хөгжүдериниң, улустуң материалдыг чаагай амыдыралын болгаш культурлуг деңнелин бедидериниң планнарын, массаларның коммунистиг кижизидилгезин амыдыралга чедиишкинниг боттандырарынга күштерин болгаш энергиязын харамнанмас дээрзин съезд партияга, оон ленинчи Төп Комитединге бүзүреткен.

Бистиң нийтилелдиң амыдыралынга профэвилелдериниң ролю улуг. 98 миллион ажылчы чоннарны каттыштырбышаан, олар партияның шынчы чөлеңгиижи, ажыл-агыйжы чоруктуң болгаш эргелеп башкарарының школазы, коммунизмниң школазы болуп турар. Съездиге эш Л. И. Брежневтиң чугаалааны: «Совет профэвилелдериниң кол онзагай чүүлдериниң бирээзи болза, оларның бүгү нийтилелди хөгжүдеринге, бүдүрүлгени сайзырадырынга, ооң ажыктыын бедидеринге, улус ажыл-агыйын эргелеп башкарарынга шууд болгаш идепкейлиг киржип турарында болур». Профэвилелдери марксизм-ленинизмниң, социалистиг патриотизмниң, пролетаржы интернационализмниң идеяларынга бердинген болур чорукка ажылчы массаларны кижизидер талазы-биле партияның дайынчы дузалакчылары болуп турар.

Съездиге ССРЭ-ниң профэвилелдеринге Ленин орденин тывысканы — социалистиг болгаш коммунистиг тургузуушкуннуң херээнге, улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң планнарын чедиишкинниг күүсединге ажылчы чоннарның эң массалыг организациязының улуг ачы-хавыязын хүлээп көргени-дир. Профэвилелдериниң нүүрү-биле ажылчын ангыны, күш-ажылчы интеллигенцияны, кедээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилериниң хөй саны отрядын демдеглээни бо бедик шаңнал дүүнгүзүнден бөгүн болгаш даарта оон-даа артык эки ажылдаарын бүгү совет кижилерге хүлээдип турар.

Совет профэвилелдеринде СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин, тоску беш чылдың планын боттандырарынга ажылчы чоннарның энергиязын мобилизастаар талазы-биле аргаларның байлак чепсээ бар. Массаларның чогаадыкчы идепкейжи чоруун бедидериниң шылгаттынган арга-методу — социалистиг чарыш. Амгы байдалдарда чарышты партияның экономиктиг политиказының кол угланыышкыннары-биле шууд холбаштырары чугула. Чугаа болза чаржып турар коллективтер продукцияның чүгле сан көргүзүглери дээш эвес, харын база бедик шынары дээш, акша-хөреңгилерниң болгаш материалдыг курлавырларның камналгазы дээш, бүдүрүлгеге чаа чүүлдерни ажыктыг кылдыр нептередир дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер дээш демисежир дугайында болуп турар. Ажыл-ишчи бүрүзү дааскан ажыл-херек дээш бедик харыысалганы көргүзер ужурлуг.

Массаларның инициативазы-биле тыптып келир үнелиг бүгү чүвени деткиири, мурнакчы дуржулганы калбаа-биле пропагандалаары — профэвилелдериниң хүлээлгези-дир. ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга алдар кылдыр коммунистиг субботникти апрельде эрттирер дугайында ажылчы чоннар коллективтериниң саналын чүүлдүг деп санааш, съезд аңаа идепкейлиг киржиринче ажылчыннарны, колхозчуларны, албан-хаакчыларны болгаш өөреникчилерни кыйгырган.

Профессионалдар эвилелдери партияга ооң экономиктиг политиказын боттандырар талазы-биле идепкейлиг дузалажыр ужурлуг. Оларның бүгү бүдүрүлге-массалыг ажыл-чорудулгазын эртем-техниктиг депшилгени дүргедединге дузалаан турар кылдыр тургузар ужурлуг. Чаартыкчыларның күш-ажылының арга-методтарын деткип, нептередири, кадрларның мергежилин бедидери, эртем-техниктиг билиглерни пропагандалаары, ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин организастаары, чаартыкчыларның болгаш чогаадыкчыларның шимчээшкининиң калбартыры — профэвилел ажылының бо бүгү хевирлери ам бирги чергелиг ужур-дузалыг болуп турар.

Профэвилелдериниң XV съездизи бүдүрүлгеде сагылга-чурумну быжыглаар, күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге, ак сеткилдиг болур чорукка кижизидилге дээш демиселди улам ыңай күштелдирериниң эргежок чугулазын демдеглээн. Социалистиг сагылга-чурумну үрээр, бүдүрүлгениң эрге-ажыктарын барымдаалавас кижилерни пролетаржы шыңгыы чурум-биле көөр ужурлуг. Эки күш-ажылды болгаш төлептиг аажы-чаңны бүгү-нийти хүлээп көрүп, хүндүлээн турар, а ажыл шагы үзерлерин, чалгаапайларны, ужугуп чоруурларны болгаш үрей кылырларны эштери килеңнээшкин-биле көрген турар ындыг байдалды бүдүрүлгелерге, ажылчыннар коллективтеринге тургузар ужурлуг.

Совет кижилерниң амыдыралының болгаш ажылының байдалдары-биле, оларның чаагай амыдыралы-биле шууд холбашкан чугула хүлээлгелерни профэвилелдеринге дааскан. Культурлуг болгаш кадык дыштаныылганы, эмнээшкинни, күш-культура болгаш спорт кылырын хандырарынга херектиг материал талазы-биле улуг бааза профэвилел организацияларының эргезинде бар. Нийтиниң чемненилгезин, массаларның амыдырал болгаш культура хандырылгазын экижидеринге улуг аргалар оларда база бар. Бо бүгүнү совет кижилерниң чаагай чоруунга долузу-биле ажыглаза чогуур.

Салдынган сорулгаларны чедиишкинниг күүседир төлээде профэвилелдериниң организакчы ажыл-чорудулгазының деңнелин шудургу көдүрер, ооң стилин болгаш арга-методтарын сайзырангайжыдар, организация бүрүзүнүң алдар-хүндүзүн болгаш дайынчы аргазын быжыглаар херек. Бүгү ажылга олар массаларга даянып, бүдүрүлгени болгаш нийтиниң ажыл-херектерин эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киириштирер ужурлуг.

Совет профэвилелдери делегейниң ажылчын болгаш профэвилел шимчээшкинин сырый каттыштырар дээш, тайбың болгаш социал депшилге дээш боттарының чайгылыш чок демисели-биле делегейге бедик алдар-хүндүнү чедип алган. Оларның делегей харылзааларын улам ыңай хөгжүдер, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы даштыкы политиктиг угланыышкынны амыдыралга боттандырарынга бүгү хемчег-биле дузалаар херек.

Партия профэвилелдериниң дугайында доктаамал сагыш салып, оларның организацияларының чедиишкинниг ажылынга эргежок чугула таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар. Партия профэвилел органнарынга соңгуткан коммунистерге бедик негелделерни салып, массаларның бүзүрелин үнелеп көөрүнге оларны өөредип турар. Партия комитеттери профэвилелдеринге хүн бүрүнүң удуртулгазын экижидер, оларда турар коммунист бүрүзү ол организацияда ёзу барымдаалаан кежигүнү эвес, а ооң бүгү ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киришкен турарын чедип алыр ужурлуг.

Коммунистиг партияның удуртулгазы-биле совет профэвилелдери тоску беш чылдың даалгаларын күүседир дээш, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң айытканы коммунистиг тургузуушкунуң улуг планнарын боттандырар дээш демиселче ажылчы чоннарны улам шудургу сырый каттыштырар.

(«ПРАВДАНЫҢ» мурнуку чүүлү).

Тоора-Хем суурнуң соолгу чылдарда туттунган бажыңнары мырыңай бойдустуң чайгаар бүткен каас чараш чурумалдыг аргазының иштинде кылдынган. Аңаа база бир улуг тудуг немешкен. Ол болза 320 уруг өөренир чаа школа-дыр. Күрүне комиссиязы школаны ажыглалга киирер дугайында актыга каш хонук мурнунда ат салган.

Делгем класстарлыг, улуг залдыг, столоваалыг, мастерскаяларлыг, кабинеттерлиг, спорт залдыг, амгы үениң дериг-херекселдери-биле бүрүн дериттинген, чылыг чырык школа — Тожунуң өөреникчилеринге ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнуң байырлалынга уткуштур эң эки белек. Школачыларның өөрениринге, класстан дашкаар янзы бүрү ажылдар чорударынга, бөлгүмнер, спорт секцияларын организастаарынга таарымчалыг болу берген.

«Тыва септелге-тудуг» трестиң Тожуда септелге-тудуг участогунуң тудугжулары школаны эки шынарлыг кылганын комиссия демдеглээн. Ылаңгыя В. Шумовтуң удурткан тудугжу бригадазы онза шылгарап, чарыштың мурнуку одуруунга чорун келген. Школаны тударынга суурнуң чурттакчылары, өөреникчилер база улуг дузаны чедирген.

Чаа туттунган школаның чанында уругларның ынак башкызы болгаш баштыңчызы В. И. Ленинниң бюстузун тургускан.

М. ЗУДКИН.

ЧУРУКТА: чаа школа. Б. КОМБУНУҢ фотозу.

Кижиниң чаагай чоруунга

Социал хандырылга министерствозунуң ажылдакчыларының хөй-нийти төлээлекчилери-биле кады республика чөвүлел хуралы дүүн Кызылга болуп эрткен.

Бистиң чуртувуста социал хандырылга айтырыынче кандаар-даа аажок улуг кичээңгейни угландырып турарын министр Н. Л. Куңчуң бодунуң илеткелинге демдеглээн. 1971 чылда бистиң республикага пенсия, күрүне дузаламчызынга 9 миллион ажыг рубльди берген. Бо болза сески беш чылдың эгезинде турганындан барык 2 катап хөй.

Хуралдың киржикчилери ажылга чогуур анализти кылып, четпестерни чайладырының хемчеглерин чугаалашкан.

ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫНГА

ПЕДАГОГИКА НОМЧУЛГАЛАРЫ

Республиканың башкыларының педагогика номчулгалары дүүн Кызыл хоорайда ажыттынган. Баштайгы хүнүнүң пленарлыг хуралынга «ССРЭ-ниң 50 чылынга белеткел-биле холбаштыр республиканың школаларында өөредилге-кижизидилге ажылының байдалы болгаш ону экижидер хемчеглер дугайында» илеткелди Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министри Д. Б. Ондар кылган. «Пионер организациязының болгаш ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чыл оюнга уткуштур ленинчи өөредилериниң болгаш булуннарының ажылының дугайында» Туранның № 1 школазының башкызы М. В. Селина, «Өөреникчилерниң шериг-патриоттуг кижизидилгези» деп илеткелди № 11 школаның башкызы Н. Н. Чистобаева олар тус-туста номчаан.

Школага башкылаашкын ажылының дуржулгазы, ону экижидериниң аргаларының дугайында санал-онал солчулгазы болган.

ДЕПУТАТТЫҢ АРНЫ

Каа-Хемниң көдээ Советтеринде

ОРГАНИЗАС-МАССАЛЫГ АЖЫЛ

«Ажылчы чоннар депутаттарының районнар болгаш хоорайлар Советтериниң ажылын улам ыңай экижидер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалы, Советтерниң эрге-хүлээлгелериниң дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыктары амгы үеде Советтерниң ролюн бедидеринге, эргелерин калбартырынга, социалистиг демократияны улам хөгжүдеринге онзагай черни ээлээн.

Советтерниң мурнунда ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээри оларның күүскомнарының ажылының стиль болгаш методундан кол хамааржыр. Чүге дизе, күүскомнар Советтерниң организакчы ажылының төвүн ээлеп, үндүрген шиитпирлерниң күүселдезин хынап, контрольдап, бодунуң ажылынга депутаттарны, хөй-ниитини хаара тудар.

Бистиң Каа-Хем район Совединиң болгаш көдээ Советтерниң күүскомнары Советтерниң хөй талалыг ажылын канчаар организастап турарыл? Күүскомнар чыл иштинде чорудар ажылдарының планнарын тургускан. Ындыг планнаашкын перспективтиг айтырыгларны ханызы-биле көөрүнге Советтерниң күжүн үениң чугула айтырыгларынче мөөңнээринге, ажылды баш бурунгаар белеткеп организастаарынга чугула рольдуг.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин удуртулга болдургаш, район болгаш көдээ Советтерниң күүскомнары сессияларга, күүском хуралдарынга ажыл-агый айтырыгларын чугаалажып келген. Колхозтарда, совхозтарда черни база техниканы ажыглап турарының, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, көдээ ажыл-агыйда хүннүң чугула айтырыглары амгы үеде Советтерниң кичээнгейиниң төвүнде турар. Чижээ, Ильинка көдээ Совет бодунуң девискээринде ажыл-агыйларда күш-ажылдың сагылга-чурумунуң, Кундустуг, Сарыг-Сеп көдээ Советтер чурттакчылыг черлерниң чаагайжыдарының айтырыгларынче депутаттарның күжүн мөөңнээн. Бүрен-Хем көдээ Совет көдээде садыг хандырылгазының байдалын, ону экижидер хемчеглерни сессияга чугаалажып көрген. Бүрен-Аксы болгаш Сарыг-Сеп көдээ Советтер мал кажааларының кышка белеткелдериниң дугайын сессияларга чогуур өйүнде тургускулаан.

Район болгаш көдээ Советтерниң сессияларын эрттирерин элээн сайзыраңгайжыткан, депутаттарның идепкейин бедидер хемчеглерни алган. Сессияларга чугаалажыр айтырыгларны бир ай бурунгаар белеткээр, доктаамал комиссияларны, депутаттарны киириштирер. Чамдык айтырыгларны чугаалажыр дээнде анкета тарадып турар. Чижээ, садыг ажылының дугайында айтырыгны район Совединиң сессиязынга чугаалажырынга белеткел үезинде 200 хире анкетаны тараткан. Ооң түңнелинде чон 50 ажыг санал-оналды киирген.

Депутаттарны, ылаңгыя бир дугаар соңгудуп турар эштерни Совет улам хандыкшыдарын чугула сорулгаларының бирээзи кылдыр көрүп турар бис. Советтер ажылының арга-методунга депутаттарны өөредир, оларның дуржулгазын нептередир сорулга-биле райкүүском депутаттың хүнүн эрттирип турар. Аңаа чоннуң төлээлекчилери боттарының ажыл-чорудулгазының дугайын чугаалажып, ону сайзыраңгайжыдарының аргаларын сүмележир. Мурнакчы дуржулганы нептередир дээш «Депутаттың чаа чүүлү» деп бюллетеньни кварталда бир удаа үндүрүп келдивис. Ам удаваас эртер депутат хүнүнге ССРЭ-ниң 50 чыл оюн уткуурунга депутаттарның сорулгаларын чугаалажыр.

СЭКП ТК-ның «Ажылчы чоннар депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында» доктаалынга үндезилээш көдээ Советтерге удуртулганы экижидери-биле оларның ортузунга чарышты организастаан. Көдээ Советтер даргаларының, секретарьларының семинарларын квартал санында эрттирип, дуржулгазын солуштурганы ажыктыг болган. Чарышты чылда ийи удаа түңнеп, эки ажылдаан көдээ Советке СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугун тыпсып турар. Эрткен чылын Бүрен-Хем көдээ Совет (күүском даргазы Е. Катцина) ол тукту чаалап алган. Сарыг-Сеп (күүском даргазы А. Жидеева), Бүрен-Аксы (күүском даргазы Л. Ильченко) көдээ Советтерниң организас-массалыг ажылы элээн экижээн, боттарының девискээрлеринде ажыл-агыйларның ажылынга киржилгези идепкейжээн.

Советтиң ажылының стиль болгаш методун сайзыраңгайжыдар сорулга-биле район Совединиң күүскому бо чылдан эгелеп күүском хүнүн эрттирип эгелээн. Ону организастаарда райкүүскомнуң кежигүннери, килдистер эргелекчилери кайы-бир ажыл-агыйже үнүүшкүн кылыр, ында ажыл-херектиң байдалын хынап көөр, практиктиг дузаны чедирер, ажылчы чонну хүлээп алыр. Чоокта чаа күүском хүнүн Бүрен-Бай-Хаак суурга эрттирдивис.

Ильинка, Бүрен-Хем көдээ Советтерниң күүскомнары үнүүшкүннүг хуралдарны база практикалап турар. Колхозтарның, совхозтарның ажыл-чорудулгазынга хамаарышкан айтырыгларны чугаалажып көөрүнге күүском ажылдакчыларының, депутаттарның ажыл-херек-биле эки таныжып көөрүнге, чоннуң санал-оналын билип алырынга ол таарымчалыг. Советтер ажылынга массаны киириштиреринге база чогумчалыг.

Район Совединиң 10 доктаамал комиссиязында 59 депутат, көдээ Советтерниң 31 комиссиязында 111 депутат хаара туттунган. Квартал планнарын ёзугаар оларның ажылын организастап, комиссияларның ажылынга дуржулгалыг депутаттарны хаара туткан. Районуң Совединиң аныяктар ортузунга ажыл талазы-биле доктаамал комиссиязын депутат В. Гайдук Советтиң ийи чыыжын улаштыр даргалап, элээн ажылды кылган. Көдээ ажыл-агый, улус өөредилгези болгаш культура талазы-биле доктаамал комиссиялар (даргалары А. Есипов, Ш-Б. Серээдар) олар сессияларга, күүском хуралдарынга айтырыглар белеткээринге идепкейлиг дузалаан. Доктаамал комиссияларының ажылының бир эки талазы үндүрген шиитпирлер күүселдезин боттандырарынга шудургу киржип келгени болур.

Ынчалза-даа район Совединиң үлетпүр болгаш тудуг талазы-биле доктаамал комиссиязының, Ильинка көдээ Советтиң доктаамал комиссияларының ажылы ам-даа кошкак. Хыналдаларга, сессияларга айтырыглар белеткээринге киржилгези четпес деп чүвени чугаалаза чогуур.

Партияның болгаш чазактың көдээ ажыл-агый талазы-биле шиитпирлериниң күүселдезин болгаш контролюн боттандырбышаан, бистиң районнуң Советтери ажыл-агый бүрүзүнге күш-ажылды организастаарынга дээштиг салдарны чедирер дээш боттарының ажылында четпестерден чогуур түңнелди үндүрүп турар. Чамдык ажыл-агыйларда экономиктиг ажыл кошкак, малдың баш саны хорамчалыг. Ынчангаш бо чылдың апрельде район Совединиң сессиязынга районнуң ажыл-агыйларында экономиктиг ажылдың байдалын чугаалажып көөр.

Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге январь, февраль айларда сүт бүдүрүлгези «Коммунизмче орук», «Октябрь 30 чылы» колхозтарда көвүдээн. Сүт садарының бирги квартал планнарын «Октябрь 30 чылы», «Тиилелге» колхозтар күүседипкен.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң чоннуң чаагай чоруун улам бедидер талазы-биле салган өндүр улуг сорулгаларын күүседир дээш ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң бүгү адырларынга Советтерниң ролюн бедидери чоннуң ортузунга оларның атталдарын улам бедидер.

К. ОЧУР-ООЛ.
Ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскомунуң даргазы.

Күүскомнуң бир хүнү

Районнуң улус ажыл-агыйының айтырыгларын шиитпирлээринге, чоннуң культура-амыдырал херегледин экижидеринге массаны хаара тударының, хөй-ниитиниң идепкейин көдүрериниң чаа аргалары чүл? Оларны канчаар организастаза экил?

Ажылчы чоннар депутаттарының Каа-Хем район Совединиң күүскому ону өөренип көргеш үнүүшкүннүг күүском хүнүн эрттирер деп шиитпирлээн. Ону чорударда райкүүском кежигүннери, район организацияларының төлээлекчилери кайы-бир ажыл-агыйже бир хүннүң үнүүшкүнүн кылыр. Хамаатыларны хууда айтырыглар талазы-биле хүлээп алыр, кыштаглаашкынның, тудуг-суур ажылының, часкы тарылгага белеткелдиң байдалын хынаар, культура-чырыдыышкын, медицина чоннуң амыдырал хандырылга черлериниң, хөй-нииити организацияларының ажылынга дуза чедирер.

Бистиң республикага бир дугаар чоруткан күүском хүнү эң баштай «Совет Тыва» совхозтуң ажылы-биле таныжып Суг-Бажы суурга болган.

Ээлчеглиг күүском хүнүн чоокта чаа Бүрен-Бай-Хаак суурга эрттирген. Райкүүскомнуң кежигүннери, килдистер эргелекчилери, район организацияларының төлээлекчилериниң ол үнүүшкүнүн райкүүском даргазы К. Очур-оол удурткан.

Күүском хүнүнүң мурнуу чарыында Бүрен-Бай-Хаак суурга үш кезек черге чарлалдар азып каан турган. Ону эрттирериниң чурумун, хууда айтырыг тургузуп келген хамаатыларны күүском кежигүннериниң хүлээп алыр шагын ында айыткан.

Эртенгиниң 9 шак. Күүском хүнүнүң бүгү киржикчилери Бүрен-Бай-Хаакка чеде бээрге оларны Ильинка көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы, «Бүрен» совхозтуң директору болгаш тускай эртемниглери уткаан. Баштай кыска хуралды чыылдырган. Эш К. Очур-оол үнүүшкүннүг күүскомнуң ажылын организастаарының сорулгазы, ону эрттирериниң планы-биле чыылганнарны таныштырган. Ооң киржикчизи кижи бүрүзүнүң кылыр ажылын тайылбырлаан.

Ооң соонда райкүүскомнуң кежигүннери А. Токарев, З. Шин, К. Очур-оол олар совхозтуң тускай эртемниглери-биле кады мал кыштаглаашкынының болгаш малчыннарның амыдырал-чурттаалгазының хандырылгазының байдалын хынаан. Район Совединиң доктаамал комиссиязының кежигүнү В. Васюков чаагайжыдылга, тудуг, садыг болгаш харылзаа ажылы-биле, көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия даргазы А. Есипов часкы хову ажылдарынга техника болгаш үрезин белеткели-биле таныжкан. Район эмнелгезиниң кол эмчизиниң хүлээлгезин күүседип турар А. Капустин эмнелге пунктузунуң ажылынга дузалаан. Күүскомнуң секретары К. Бондаренко суурда хөй-нииити организацияларының ажылын хынаан, депутат бөлүктериниң хуралын эрттирген.

Хыналда үезинде күүскомнуң административтиг комиссиязының хуралын эрттирген. Хөй-ниитиниң корум-чурумун үреп, арагалап турар чамдык хамаатыларны, бажыңнарының санитарлыг байдалында, уруглары кижизидилгезинде четпестерни шыңгыы чугаалашкан. Административтиг комиссия ниитизи-биле 15 херекти сайгарып көрген. Чурум үрээн чамдык хамаатыларны штрафтаан болгаш сагындырган.

Хүндүскүнүң 2 шак. Күүском кежигүннери К. Бондаренко, А. Даньков олар хууда айтырыг тургузуп келген хамаатыларны хүлээп ап эгелээн. Оларның негелде-хомудалдарын, херегледерин тускай демдеглээн, чамдык эштерге чогуур харыыны, арга-сүмени берген.

Ажыл хүнү доостур чыгаан. Күүском хүнүнүң киржикчилери совхозтуң тускай эртемниглери, Бүрен-Бай-Хаакта чурттап турар район болгаш көдээ Советтерниң депутаттары суурнуң Культура бажыңынга чыылган. Хыналданың түңнелин олар чугаалашкан. Ол чүнү көргүскенил?

Совхозтуң ажыл-агыйында эвээш эвес четпестер илерээн. Чижээ, часкы хову ажылдарынга белеткел кошкак. Техника септелгезиниң темпизи оожум, шынары куду. Кыштаглаашкынның байдалында дүвүренчиг чүүлдер бар. Чамдык кыштагларда мал чеминиң курлавыры төнүп турар. Мал чемин кайы хамааанчок төтчеглеп турар.

Илерээн четпестерни чайладыр талазы-биле бригадирлерниң, совхозта көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң тайылбырын ол хуралга дыңнаан. Күүском хүнүнүң түңнелин үндүрүп тура активчилер үнелиг санал-оналдарны берген.

М. КАЗАНЦЕВ,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң оргинструктор килдизиниң инструктору.

Кызыл туктуг көдээ Советте

ШИИТПИРЛИГ БАЗЫМНАР-БИЛЕ

Тоску беш чылдың ийигизинде Бүрен-Хем көдээ Совет күрүнеге 94 тонна эът, 17,4 тонна дүк дужаар планныг. Бо чылдың бирги кварталында чондан 13,5 тонна эът садып алыр планны 16 тонна кылдыр ажыр күүсеткен бис.

Советтиң девискээринде 2 совхоз бар. Советтиң күүскому ол ажыл-агыйларның бүдүрүлге планнарын күүсединге чогуур дузаны чедирип, контрольду боттандырып келген. Ийи совхоз аразында социалистиг чарыштыг. Бригадаларның, фермаларның аразында чарышты база организастаан. Эрткен чылын бо ажыл-агыйлар көскү түңнелдерлиг болган. Беш чылдың биргизинде «Бурунгаар» совхоз күрүнеге эът, сүт, дүк садар планын ажыр күүсеткен. Дүжүт ажаалдазын чедиишкинниг чоруткаш, күрүнеге хөй тарааны сатканы дээш бо совхоз РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугун болгаш акша шаңналын алган. Бо мурнакчы ажыл-агый беш чылдың ийигизинде шалыпчы темпизин кошкатпайн, бирги кварталда 23 тонна эът дужаар планын март 15-те 20,7 тонна кылдыр күүсеткен. «Совет Тыва» совхоз эрткен чылын семиртилге планын ажыр күүсеткеш, трестиң шилчиир Кызыл тугун чаалап алган.

Көдээ Совет эрткен чылдың ийиги чартыында бедик көргүзүглүг болганы дээш СЭКП Каа-Хем райкомунуң, райкүүскомнуң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаткан. Бо шаңналдар көдээ Советтиң бүгү ажыл-ишчилериндеен хөйнү негеп, оларның харысалгазын улам бедиткен.

Чер-чер Советтеринге сөөлгү соңгулдалар үезинде бистиң көдээ Советке 25 депутат соңгуткан. Оларны ажыл-агыйларның харысалгалыг участоктарында хуваан. 7-зи мал ажылында, 6-зы хову ажылында, 11 кижи албан черлеринде, 1 кижи тудугда ажылдап турар.

Бирги организастыг сессия доктаамал комиссияларны бадылап, соңгукчуларның берген чагыгларын боттандырар талазы-биле хемчеглерни бадылаан. Советтиң сессияларын болгаш күүскомнуң хуралдарын үнүүшкүннүг эрттирерин практикалап турар. Ээлчеглиг ындыг хуралды февраль айда Суг-Бажы суурга эрттирдивис. «Совет Тыва» совхозта кыштаглаашкынның чорup турарының дугайында айтырыгны аңаа чугаалашкаш, ол ажыл-агыйда мал кыштаглаашкынында шыңгыы четпестерниң барын, ооң чылдагааннарын тодаргай сайгарып, четпестерни чайладыр хемчеглерни алган.

Көдээ Советтиң күүском-биле бир дөмей органы доктаамал комиссиялар болур. Олар Советтиң ажылынга депутаттарны, чонну хаара тударынга чугула рольду ойнап турары билдингир. Көдээ Советтиң депутады В. Пошининниң удурткаңы көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия Советтиң болгаш үстүкү органнарның үндүрген шиитпирлериниң күүселдезин организастаар, контрольдаар талазы-биле элээн идепкейлиг ажылдаан. Комиссия бодун долгандыр быжыг активти хаара туткан, Советке болгаш күүскомга көөр айтырыгларны белеткежип, шиитпирлер күүселдезин организастап, совхоз бүдүрүлгезинге хамаарышкан чугула айтырыгларны бодунуң инициативазы-биле өөренип көрүп, хуралдарга чугаалажып, четпестерни чайладырын чедип ап турар.

Көдээ болгаш суур Советтериниң Бүгү-российн социалистиг чарыжынга кирипкеш, Советтиң күүскому, доктаамал комиссиялары, депутаттары чамдык ажылдарны кылган. Депутаттар хөй-нииити-биле харылзааны хүн бүрү тудуп, боттарының кылган ажылдарының дугайын соңгукчуларга чугаалап берип, чагыглар күүселдезин организастажып турар. Көдээ Советтиң депутаттарындан 8 кижи ийи удаа, 17 кижи бир удаа боттарының отчёттарын соңгукчулар мурнунга кылган.

Күүседири-биле көрдүнген 12 чагыгның 6-зы күүсеттинген, артканнарын күүседириниң кырында келген. Соңгукчуларның чагыгларын ёзугаар чонга ачы-дуза чедирерин таарымчалыг болдурары-биле даарапыр черни ажылдаткан, төп сүт-бараан фермазының малчыннарын хандырары-биле тускай ларёкту тургускан болгаш өске-даа чагыглар боттанган.

Школаның төрелдер комитеди, херээженнер чөвүлели, кудумчу комитеттери, агитквартиралар, улусчу дружинаның штабы, клуб болгаш библиотека чөвүлели-биле хүн бүрүнүң харылзаазын тудуп, чон ортузунга ажылды, хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалалын чогуур деңнелге тургузуп турар бис. Бо өөредилге чылында школа назылыг уругларны школаже бүрүн хаара туткан. Өөредилге-кижизидилге ажылының экижээниңден школаларда эрткен улдуңнарның өөредилге түңнелдери ниитизи-биле бедик.

Көдээ Советтиң депутаттарының иштинде колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары хөй. «Бурунгаар» совхозта А. Астраханцев бригадирлээн ногаа бригадазы эрткен ажыл-агый чылында бедик дүжүттү өстүрүп алган. Амгы үеде ол бригада ногааның бүгү үрезиннерин тарылгага бүрүн белеткээн. Ногаа өстүрер черлерни, ногаа шөлдерин өдекшидер ажылдар кылдынган, минералдыг чемишчидилге белен. Көдээ Советтиң депутадынга моон мурнунда каш удаа соңгуттуруп турган ам район Совединиң депутады А. Базыр эргелекчилээн төп фермада малдың немелде деңзизи хонукта 800—900 грамм чедип турар.

«Ажылчы чоннар депутаттарының көдээ болгаш суур Советтериниң ажылын экижидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш, партия организациязының удуртулгазы-биле бистиң көдээ Совет чонну ажыл-агый, культура тургузуушкунунга хаара тудар талазы-биле өске-даа ажылдарны кылып чоруткан. Мооң түңнелинде эрткен ийи чылда 52 чурттаалга бажыңы туттунган. Бо чылын 15-ти тудуп ажыглалга киирген. Тараа складын, чаңгыс аай төлевилел-биле туткан мал кажаазын, «Совет Тыва» совхозка гаражты, чупар-бажыңны туткаш, ажыглалга киирген. «Бурунгаар» совхозтуң механизаторларының хову турлаанда чаа столоваяны тургускан.

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл болур оюнга чедиишкинниг ужуражыр дээш Бүрен-Хем көдээ Советтиң ажылчы чоннары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Төрүүр чүс башка онааштыр 90 бызаа, 95 хураган, 80 кулунну алырын, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргырын, «Бурунгаар» совхоз күрүнеге 2570 центнер эътти, 160 центнер дүктү, 26000 центнер тарааны, «Совет Тыва» совхоз чылда малдан ниитизи-биле алыр немелде деңзини 535 тонна чедирер, күрүнеге 455 тонна эътти дужаар.

Москвачыларның, ленинградчыларның кыйгырыын деткип, бо чылдың апрель 15-те болур коммунистиг субботникке организастыг киржиринге бүрен-хемчилер белеткенип турар. ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр чартык чүс чыл оюнга уткуштур суур чаагайжыдылгазын база организастаар болгаш 700 дес чимистиг үнүштерни олуртур, өг-бүле бүрүзү 2—3 ыяшты олуртуруп хүлээнген.

Масса-биле харылзааны улам экижидип, Советтиң организас-массалыг ажылын сайзыраңгайжыдып, күүскомнуң ажылын план ёзугаар чоруткаш, чоннуң культурлуг амыдырал-чурттаалгазы, чаагайжыдылга болгаш ногаанчыдылга улус ажыл-агыйының бүгү айтырыгларын шиитпирлээр талазы-биле сорулганы боттандырар дээш улам кызымаккай ажылдаар.

Е. КАТЦИНА,
Каа-Хем районнуң Бүрен-Хем көдээ Советтиң күүскомунуң даргазы.

Репортаж

Төп фермада

Эртен. Каа-Хем унун куду каккан сырын арынны ажыңнадып турар. «Бурунгаар» совхозтуң төп фермазынга келдивис. Чаңгыс аай төлевилел ёзугаар туткан кажааларның даштында үзүктерде инектерни, бызааларны назыхарының аайы-биле тускайлаан. Ажаакчылар чемгерилге шагжаларынче сиген салган, изиг-түлүк ажыл үези болду.

Малга чем каап бээр кылдыр таарыштырган чемгерилге шагжалары эптиг болгаш чем курлавырынга хумагалыг болганы каракка илдең.

Ферманың ажыл-агыйын район Совединиң депутады Анай Сатовна Базыр удуртуп турар. Аныяк болгаш улуг инектер-биле кады шупту 1604 инек бар. Ооң иштинде төрүүрү — 540. Инектер чапчаа-ла бызаалап эгелээн. Баштайгы төрээн 83 бызаа-даа онча-менди.

Совхозтуң ажыл-агыйы эът угланыышкынныг болганда кол кичээнгейни семиртилгеже салган. Ферма коллективи ажаалдазында бүгү малды семирти азыраш, эът планынга дужаар сорулгалыг.

Ферма эргелекчизи Анай Сатовна инектерин, бызааларын биске сонуургатты.

— Мында 59 бызаа бар. Ону семирти азыраарынга Долума Белекпенге быжыглаан бис— дээш, ол кезек бызааларны көргүстү.

— Мону канчап бызаа дээр боор, шарыжыктар ышкажыл —деп, эжим үзе кирди.

— Ам-даа ийи, үш ай хире болгаш бир харлаар бызааларлдыр ийин — деп, эргелекчи бүзүретти.

— Кандыг уксааның бызаалары ирги?

— Симменталь уксааның бүдүрүкчүлери-биле чурт иштиниң инектерин эдериштирге-ле үр болган, колдуунда холушкак инектер-дир— дээш, эжимниң бүзүревейн турганын долузу-биле бадыткап кагды.

Ында малдың күш-деңгели эки. Мал чеми четчир. Сиген, силос, чарба, саваң болгаш малдың өске-даа чеми бар. Хуваалда ёзугаар бир баш бүрүзүнге онааштыр мал чеми четчир, харын-даа артар деп көрген. Чаа төрээн инектерниң чемин кухняга хайындыргаш берип турар.

— Хонукта немелде деңзи чеже чедип турарыл?— деп айтырдывыс.

— Кол чүве мал чемин шын таарыштырып бээринден хамааржыр. Маңаа зооветеринарлыг чурумну сагыыры чугула дээрзин эрткен практикавыстан көрүп, кажараан бис. Бар чемни чурум ёзугаар бээр апарганывыс соонда немелде деңзини хөйнү ап келдивис. Ам инектиң хонукта немелде деңзизи баш бүрүзүнге 800—900 грамм, бызааныы 600—700 грамм чедип турар.

Колхоз турда-ла мал даңнакчызы чораан, дуржулгалыг малчын Чудаш Лакпаевна Даваалай чаш бызааларның ажаакчызы. Ооң ажаалгазында 46 бызаа бар. Өзүлдези, күжү эки. Хонукта бирээзинне 700—800 грамм немелде деңзи чедир азырап, мурнакчыларның одуруунда санадып турар. Ол ам пенсионер. Алызындан мал ажылынга чаңчыккан болгаш анаа олуртунмас болган. Ооң дилээн, дуржулгазын көргеш, аңаа чаш бызаа хүлээткен. Ол Ленинчи юбилей медалының эдилекчизи.

Ленинчи юбилей медалының база бир эдилекчизи Анашпай Хырынчайовна Лакпа 57 бызааның ажаакчызы. Ооң бир башка онааштыр хонукта ап турар немелде деңзизи үстүнде малчындан дудак чок.

— Бызаа ажаакчызы кол ажылыңардан аңгыда хөй-ниитиниң кандыг ажылында силер?—деп, оон сонуургадывыс.

— Фермада улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнү мен.

— Силерниң бөлүүңер кандыг ажылдарны чорудуп турарыл?

— Кол чүве малды кыштан хүр чыл ажырары, ажаалдазын экижидери, мал чемин камныг чарыгдаары болгай. Бо талазы-биле хыналдаларны, рейдилерни кылып, бөлүк шору ажылдап турар. Мал чемин төтчеглевес, малга саза бастырбас дээш алган хемчеглеривис боттанган, маңаа камналгалыг болурувус чугаажок—деп, ол улуг идегел-биле бүзүретти.

Мал ажылынга хандыкшылдыг, хоочун салгалды дөзээп аныяктар фермада хөй. Долума Белекпен дөрт чыл бызаа ажаажып келген, ам 59 бызаалыг. Дииспей Тараажының ажаалдазында 57 бызаа бар. Олар малчын болуксаан күзел-биле фермага келген. Хоочун малчыннардан болгаш мурнакчы арга-дуржулгадан өөренип тургаш, баштайгы бергелерни ажып, эки кижилерге санадып турарлар.

Бирги кварталда эът дужаарының планын Анай Сатовна Базырдан айтырдывыс.

— Эрткен январь, февральда 8 тонна эът дужаар планывысты он тонна кылдыр ажыр күүсеттивис. Ам семиртилгеде 104 шарыжыктарны азырап турар бис. Ону дужаарывыска квартал планы ыракта ажыр күүсеттинер. Ол дээрге ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга чедиишкинниг ужуражырынга ферма коллективиниң баштайгы базымы болур — деп, ол улуг бүзүрел-биле харыылады.

Депутаттың удурткаңы коллективтиң ажыл-ижин допчузу-биле көргүзерге мындыгдыр. Ферманы удуртуушаан, депутат хүлээлгезин ол база багай эвес күүседип турар. Район Совединиң сессиязынга олуржуп, ооң шиитпирлерин соңгукчуларынга чугаалап берип, каш-даа ужуражылганы кылган. Ферма биле совхоз аразын Каа-Хем үзе кирген. Часкы, күскү чең үезинде совхоз төвү-биле аргыжылга үстүр черде турар. Ынчангаш соңгукчуларның чагыын ёзугаар ында ларёкту туттурган, кино көргүзүлгезин ферманың кызыл-булуңунда организастаан.

Кызыл-булуңнуң дерилгези эки. Хостуг шактарны чөп ажыглаарынга бүгү таарымчалыг байдалды тургускан. Телевизор ажылдап турар. Биллиард, теннис, музыка херекселдери четчири-биле бар.

ЧУРУКТА: район Совединиң депутады, бригадир (эгезинде) А. Базыр, (адаанда) А. Лакпа бызааларынга силос берип турары.

А. СОДУНАМ.
Фотолар авторнуу.

АЖЫЛДЫ ТОДАРГАЙ ШИИТПИРЛЭЭР

Бүрен-Хем көдээ Советтиң көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязы бодунуң эрге-хүлээлгезин боттандырбышаан, Советтиң шиитпирлериниң күүселдезин организастаар болгаш контрольдаар талазы-биле элээн ажылды кылган. Олче чонну эвилелдээн.

Комиссия тускай эртемниглерден активти тургускан. Комиссияның составында 5 кижи бар. Мал, чер ажылының участоктарын олар тус-тус хүлээнген, ажыл планын ёзугаар ажылдап турар. Хыналдалар кылырда комиссия кежигүннерин болгаш тускай эртемниглерни киириштирер. Хыналдаларның түңнелдерин комиссияның хуралынга көрүп турар бис.

Совхоз бо чылын 5400 га черге тараа культураларын тарыыр. Ооң бир гектарындан-на 11 центнер дүжүттү, бир гектарга онааштыр кукурузаның 150 центнер ногаан массазын алыр. Картофель, ногаа культураларын база тарыыр. Бо часкы тарылганы 8—10 ажыл хүнүнде чорудар. Часкы тарылгага техниканы, үрезинни бүрүн белеткээри, хову турлагларын септээри хүннүң чугула айтырыы. Ынчангаш часка белеткелдиң чорup турарының дугайында совхозтуң кол агроному И. Клюевтиң болгаш кол инженер Н. Курагинниң информацияларын доктаамал комиссияның хуралынга дыңнадывыс. Амгы үеде үрезинни чажар шынарынга чедир арыглаан, белен үрезиннерни хову турлагларында чедирген.

Совхозта ногаа бригадазы тургустунган. Ногаа шөлдеринче чемишчидилге сөөртүлгезин организастап, парниктерни белеткээн, одаан солаан.

Ынчалза-даа совхозта трактор болгаш көдээ ажыл-агыйның кожуг машиналарының септелгези ам-даа уламдыгып турар. Септеге чогуур дөрт трактор кылдынмаан. Сеялкаларга хол дегбээн. Хову турлагларын септеп, чугайлаарынче кирбээн. Четпестерни чайладырынче угланган тускай шиитпирни доктаамал комиссия хүлээп алган. Часкы тарылгага бүгү белеткелдерни апрель 1-де доозарын агроном И. Клюевке, кол инженер И. Курагинге дааскан.

Тарылгага чедир санныг хонуктар арткан. Ооң салым-чолун механизатор кадрлар шиитпирлээр. Ындыг турбуже ийи ээлчеглиг ажылдаарынга 8 механизатор чедишпейн турар. Дирекция чери оларны четчелээр хемчегни алырын хүлээнген. Тарылгага белеткелдиң түңнелдерин апрель 1-де катап хынап көөрүн доктаамал комиссия шиитпирлээн.

Комиссияның хыналдаларынга идепкейлиг киржип келген эштер хөй. Көдээ Советтиң депутады А. Астраханцева мал кыштаглаашкынының талазы-биле хыналданы организастаан. Алды коданда төрүүр хой, база ол хире коданда аныяк хойлар кыштап турар. Оларга чем-суур четчир. Кышкы байдалы эки болган. Чоокку хүннерге чедир совхозта төрээн 2860 хойдан 340 ажыы оолдаан, чаш төлү бүрүн менди алдынган. Чаш мал хүлээп алыр кажааларның байдалы эки, оларны улуг-биче аайы-биле тургузар клеткаларны кылган, малчыннарга дузалажыр сакманщиктерни чоруткан. Сугну чогуур үезинде чедирип, кодан бүрүзүнге суг изидер черлерни тургузарын чедип алган. Ээлчежип кадарар ажылче 8 кадарчыны шилчиткен. Совхоз төвүнде кадарчылар чурттаар бажыңнарны туткан. Комиссияның чоруткан хыналдазының түңнелин ооң хуралынга чугаалашкаш, кыштаглаашкынның байдалын эки деп көрген. Чамдык четпестерни чайладыр талазы-биле санал-оналын комиссия күүскомга киирген. Комиссия бодунуң ажылын моон-даа соңгаар идепкейлиг болгаш тодаргай шиитпирлээр.

В. ПАШИНИН,
Бүрен-Хем көдээ Советтиң көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы.

ЧОГУУР ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛЫР

Чылдың бирги кварталы төнер чоокшулаан. Мал ажылының продуктуларын бүдүрер, ону күрүнеге садар, квартал планын күүседир талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында байдалды көрээл.

Март 13-түн медээзи-биле алырга, район бирги кварталда күрүнеге сүт садар планының 64 хуузун, эъттиң 47 хуузун күүсеткен.

Күрүнеге сүт, эът садар квартал планын күүседир дээш калбарган чарышка эштер Д. Настык-Доржу, М. Мирчиң даргалаан «Искра», «Октябрь 30 чылы» колхозтар мурнап чоруп турар. Бо ажыл-агыйлар кварталдың эът садар планын күүсеткен, сүт садар планынга 10.9—13,3 хуу чедирбээн. Малының кышкы байдалы чамдык ажыл-агыйлардан бергедээшкинниг болуп, хар улуг, одар-белчиири бергедеп, мал чеми эвээжеп турза-даа, «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери ниитизиниң малының кыштаглаашкынын экижидер дээш болур-чогуур хемчеглерни ап, сүт, эът бүдүрерин элбедип, күрүне-биле үзе санажырының кырында келген. Сүт бүдүрерин көвүдедири-биле дүрген темпилиг хемчеглерни алыр болза, Ленин аттыг колхоз квартал планын күүседиптип болур аргалыг. Ынчалза-даа мында эът садарының темпизи ам-даа оожум. Колхоз даргазы эш М. Хунажык хаван болгаш бода малды эккеп дужаарын аазавышаан.

«Сүт-Хөл», «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг, «Большевик» совхозтар сүт бүдүрерин көвүдедир, күрүнеге садар квартал планын чедир күүсетпейн баар чыгыы. Чижээ, «Сүт-Хөл» совхоз (директору эш Б. Монгуш) хүн бүрүде 470 ажыг кг сүттү садып турар. Ол-ла деңнел-биле чоруур болза квартал планынга 21 тоннаны чедир бербейн барып болур. Эрткен чылдарда сүт бүдүрер, күрүнеге садар талазы-биле ажыл-агыйларны мурнап турган СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхоз (директору эш Т. Пичен-оол) бо чылын чыдып каап турар. Кварталда 95 тонна сүт садар планныг ол ажыл-агый ам арткан хонуктарда 39 тоннаны садары негеттинип турар. «Большевик» совхоз база-ла шак ындыг.

Бо үстүнде совхозтарда эът садарының темпизи кошкак. Ылаңгыя «Большевик» совхоз кварталда 17 тонна эът садар планныг, а сөөлгү хүннерге чедир чаңгыс центнер-даа эът сатпаан. «Тыва» совхоз планын центнерни-даа күүсетпээн.

Бар мал чемнерин хөлүн эрттир «камнап» турарының фактылары база бар. Чижээ, «Искра» колхозтуң Кызыл-Хавак, Арыг-Бажы фермаларында сараат сигеннер турбушаан. Саар инектерге болгаш күрүнеге садар малга хензиг саваң берип, чемгерип турар. Ооң хараазы-биле сүттүң үскүрү 3,5—3,6 хуудан бедивейн турар. Ол колхозтуң эътке дужааган бода малының хөй нуруузу ортумактан куду күштүг болган. «Октябрь 30 чылы» колхозтуң күрүнеге саткан 46 баш шээр малының 22-зиниң күжү ортумактан куду, а 19 баш мал арган, 30 баш чылгы малының 17-зи ортумактан куду күштүг. «Сүт-Хөл» совхозтуң болгаш Ленин аттыг колхозтуң күрүнеге саткан малының күжү куду деңнелде. СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң эътке саткан 43 баш шээр малының 20-зи арган болган, а 39 баш бода малының 9 бажы ортумак күштүг. Ынчаарга «Алдан-Маадыр» совхозтуң күрүнеге саткан малының күжү ортумактан өрү болганы мында ажаалданы экижиткенин херечилеп турар-дыр.

«Октябрь 30 чылы» колхоз-биле «Сүт-Хөл» совхозтуң саап турар сүдүнүң үскүрү 4 хуудан кудулавайн турар. Ындыг турда чамдык ажыл-агыйларның садып турар сүдүнүң шынары чавыс болбушаан.

Мал ажылының продуктуларын күрүнеге садар квартал планын сан-даа, шынар-даа талазы-биле чедиишкинниг боттандырар дээш болур-чогуур хемчеглерни алыры ажыл-агыйларның удуртукчуларындан, тускай эртемниглеринден, бүгү ажыл-ишчилеринден негеттинип турар.

М. СЕВЕН.

Малчыннарның садыг хандырылгазы

Эрзин райпозунуң коллективи бо ажылче кичээнгейни салып турар. Районнуң колхозтарының ыраккы кыштагларында малчыннарны чугула хереглелдиң барааннары-биле хандырар автолавкаларны тус-тус быжыглаан.

Райпо баштаар чери автолавкаларның садыгжы-чолаачыларының малчыннарже баар үезин айыткан графикти тургускан. Оларның ажылын контрольдаар сорулга-биле тускай журналды тургускан. Кажан автолавка малчыннарга барып садыглаан соонда кадарчылар боттарының санал-оналын, хереглелин тускай журналга демдеглеп турарын чурумчуткан. Чоннуң негелделерин ей-шаанда билип алырынга ол чогумчалыг.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң тускай айтыышкынынга үндезилээш, автолавкаларның үнүүшкүннерин кылырда эмнелге ажылдакчылары база кады чоруп, малчыннарга медицина дузазын көргүзүп, лекция, беседаны кылырын боттандырып келген.

Амгы үеде кыштагларда малчыннар шай, таакпы, саваң, дус, кондитер кылыглары, макарон, хлеб болгаш өске-даа чугула хереглел барааннарын үзүктел чокка садып ап турар.

Оон аңгыда ийи дерги садыын организастаан. Төре-Хөлде Хоорай деп черде дерги садыы (садыгжызы О. Соян), Сөөлчээрниң Мугурда дерги садыы (садыгжызы Б. Соян) олар керосин, шай, таакпы, макарон кылыглары, сереңги ышкаш хүн бүрүнүң хереглел барааннарын садыглаар. Кышкы үеде малчыннарга керосинниң эң чугулазын көргеш, ону үзүктелиишкин чокка садарының эптиг аргазын ажыглаан. Хойжу бригадалар төптеринде ниитизи-биле 11 кезек черге керосинни тускай савалааш чедирген. Малчыннар ону боттарының хереглээн үезинде садып алыр. Эрткен чылдың ноябрьдан бээр 12 тонна ажыг керосинни ынчаар саткан. 71 муң рубльдиң үлетпүр болгаш аъш-чем барааннарын саткан.

Далганны чиик, эптиг чедиреринге таарымчалыг кылдыр автолавкаларга үндүрүп бээрин чурумчуткан. Оларны 10, 20, 30 кг хемчээлдиг кылдыр тускай хаптарга ургаш чорудар.

Малчыннарны барааннар-биле хандырарының херээнге чолаачы-садыгжылар эштер Давыгай, Нурзат, Кенден, Ланчыы олар ак сеткилдиин көргүзүп, айда ийиден эвээш эвес удаа үнүп садыглап турар. Олар ай санында планныг онаалгаларын 105—108 хуу чедир күүседип келген.

Районнуң дөрт колхозтарының малчыннарын барааннар-биле хандырар ажылды организастаанында ам-даа чедир кылдынмаан чүүлдер бар. Ону эдер дээш хемчеглерни райпо баштаар чери алыр апаар. Респотребсоюзтуң талазындан биске дуза чедирери черле чугула. Ылаңгыя керосинни, үнүш үзүн демир доскаарлардан үндүр сордуруп алыр насостар бисте чок. Чайгы үеде малчыннарның чайлагларга ап чоруурунга таарымчалыг чиик бичии майгыннар хереглеттинип турар. Өске-даа чугула хереглелдер биске келбес боордур. Респотребсоюзтуң садыг эргелелиниң, оргтехниктиг килдизи мону эскерип, кичээнгейге алыр, чогуур дузаны биске көргүзер болза эки.

А. ШИРИН,
Эрзин райпозунуң баштаар чериниң даргазы.

Дайынчы дузалакчылар

Бүзүрелин бадыткаан

«Тээли» совхозтуң Кызыл-Даг салбырында комсомол организациязының ажылы кошкак, ооң секретары аныяктар аразынче шоолут кирбес, бот-идепкей чок дээн шүгүмчүлелдерни ында комсомолчулар мурнунда бо-ла чугаалаан турар чүве. Салбырның комсомолчуларының отчёт-соңгулдалыг хуралы эртип турда, ооң чаа секретарынга детсад эргелекчизи, башкы эртемниг Чечен Хертековна Серенни аныяктар чаңгыс үн-биле соңгаан болгаш комитеттиң составын чаарткан.

Чаа соңгуткан комсомол комитеди бодунуң иштики ажылын ВЛКСМ Төп Комитединиң III пленумунуң негелделеринге дүүштүр тургузуп эгелээн. Ооң түңнелинде салбырның комсомол организациязының ажылы үндезинни-биле экижээн. Комитеттиң, комсомолчуларның ниити хуралдары Устав ёзугаар эртип турар. 58 комсомолчу Бүгү-эвилелдиң Ленинчи зачётунуң ийиги үе-чадазын чедиишкинниг дужааган. 29 комсомолчу-аныяктар комсомолдуң политөөредилгезиниң четкизинде хаара туттунган. Кичээлдер бедик-шынарлыг эртип турар.

Салбырның конторазында аныяктарның идепкейлиг удуртукчузу Чечен Серенниң эгелекчи саналы-биле ында комсомолчу булуңну дерип кылган. Ында комитеттиң чорудар ажылдарының планын, бюро кежигүннериниң ажыл хуваалдазын, комсомолчуларның тус-тус ажылдарда хаара туттунганын айыткан болгаш мурнакчы комсомолчуларны чуруп, бижип көргүскен. «Комсомолчу прожекторну» айда ийи катап үндүрүп, четпестерни үргүлчү илередип, шүгүмчүлеп турар.

Салбырның аныяктары уран чүүлге хандыкшылдыг. Олар көдээ клуб чөвүлели-биле быжыг харылзааны тудуп, суурда клубту чугайлааш, үрелген сандайларны септеп, иштин, даштын арыглап алган. Солун концертти белеткеп алгаш, малчыннарга көргүзүп турар.

Комсомол ажылынга идепкейлиг аныяктарны секретарь чоргаарал-биле адаар. Оларга Лора Санчат, Роза Артаа, Владимир Бичелдей дээш, өскелер-даа хамааржыр.

Комсомол обкомунуң VII пленумунуң шиитпирлерин болгаш районнуң V комсомол конференциязының мал ажылынче аныяктарны хаара тудар дугайында хүлээп алган хемчеглерин секретарь бүгү комсомолчуларга таныштырган. Бо чугула документилер-биле таныжкан соонда 25 комсомолчу-аныяктарны комсомолчу путёвка-биле сакманщиктедип чоруткан. Аныяктар ону бүзүредип, боттарының күш-ажылчы чоруун көргүзүп, мактадып турарлар дээрзин салбырның зоотехниги комсомол хуралынга чугаалаан. Комсомолчулар Валентин Саая 126, Ооржак Сайымаа 124, Николай Кужугет 118 хураганнарны доруктуруп, эки сакманщиктерге санаттырып турар. ВЛКСМ комитеди салбырның удуртукчуларының дузазынга даянып, Даштыг-Арыгда инек фермазын комсомолчу-аныяктар коллективи кылдыр чаарты организастап тургузарын шиитпирлеп турар.

Комсомол комитединиң ажылының идепкейжээни ооң секретарындан хамаарышкан. Чечен Серен аныяктарның бүзүрелин төлептиг бадыткап турар.

Амгы үеде Чечен Хертековна Серен СЭКП кежигүнүнге кандидаттап киреринге белеткенип турар.

А. КАШКАК,
ВЛКСМ райкомунуң инструктору.

Ажылынга төлептиг

Үшкү класстың чолаачы курузун дооскаш, Валерий Балбак «Сельхозтехниканың» Шагаан-Арыг салбырынга чолаачылап киргенинден бээр ам үш чыл чоокшулаан. Ол үениң дургузунда ол машиназын камныг эдилеп, чаңгыс-даа озал-ондактыг таварылга болдурбайн, ак сеткилдиг ажылдап келген.

Бо чылдың кыжынында ол «Найырал» совхозче пресстээн саваң, сиген сөөртүп ажылдап турган. Ооң ажылга кызымак, ак сеткилдиг төлептиг мөзү-шынарын өөренип көргеш, ында партия эге организациязы ону партияның кежигүнүнге кандидатка хүлээп алган. Бедик идегелди шынзыктырар дээш ол кызымак ажылдап турар.

Ш. ДУВЕНДЕЙ.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПУР-НУҢ ЧИИК ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ БАЗЫМНАРЫ

ВАРШАВА. Бо беш чылда Польшаның чиик үлетпүрү бодунуң хөгжүлдезиниң шынар талазы-биле чаа үе-чадазын эгелээн. Ол дугайын хамыктың мурнунда ооң хөгжүлдезинге киирер капитал салыышкыннарының улуу-биле өскени херечилеп турар. Ол чорук чаа бүдүрүлгелерниң тудуунда, машина парыгын чаартырында, чаа, эң ажыктыг технологтуг бүдүрүлге чорудулгаларын нептерединде, бедик мергежилдиг специалистерни калбаа-биле белеткээринде херек кырынга илереп турар.

Чүгле бо чылда безин чиик үлетпүрнү хөгжүдеринге 10 миллиард хире злотыхты (польша акшаны) киирер дээн. Ынчангаш чыл төнчүзүнге чедир Лодзьда хевистер фабриказы, Озорковта даараныылга фабриказы, Тарновта идик фабриказы ышкаш, ындыг чаа 14 фабрика ажыглалга кирер. Бо бүгү бүдүрүлгелерни эң болбаазын, бедик бүдүрүкчүлүг дериг-биле дериир. 1972 чылда чиик үлетпүрнүң улуг 11 бүдүрүлгезиниң тудуу эгелээр болгаш 1973—1975 чылдарда ажыглалга киирерин планнаан.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ УЛУГ СОРУЛГАЛАРЫ

СОФИЯ. Болгарияның көдээ ажыл-агыйында аажок улуг капитал тудуг калбарган. Бо чылын көдээ тудугжулар 290 миллион лев (болгар акша) капитал салыышкыннарны шиңгээдип алыр ужурлуг.

Мал ажылының, мал чеми болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң материал-техниктиг баазазын хөгжүдериниң айтырыгларын тудуг айтырыгларының талазы-биле национал чөвүлел хуралга чоокта чаа чугаалажып көрген. Чер ажылы болгаш аъш-чем үлетпүр министриниң бирги оралакчызы И. Димитров чөвүлел хуралга илеткел кылгаш, тудуг ажылдарының улуг хемчээлин демдеглээн. Бо чылда көдээ тудугжулар куштуң 14 комбинадын, бызаалар чемгерип азыраар 15 комплекстини, инектиң 19 кажаазын, 24 фураж заводун болгаш көдээ ажыл-агый продукциязын ажылдап кылыр талазы-биле 126 объектини ажыглалга киирер ужурлуг.

КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ КӨДҮРЛҮҮШКҮНҮ

● БРАТИСЛАВА. Словакияның көдээ ажыл-агыйы дүжүттүг болгаш мал ажылының продуктулуун бедидер талазы-биле бодунуң мурнунга тургустунган айтырыгларны чедиишкинниг шиитпирлеп турар. Кооперастаашкынның чорудулгазы чүгле эгелеп турган 1948—1950 чылдарның үези-биле деңнээрге, 1971 чылда бүдүрүлгениң ниити хемчээли барык ийи катап, а бараанныг продукцияның хемчээли 2,7 катап өскен.

Ылаңгыя 1966—1971 чылдарда көдээ ажыл-агыйның социалистиг сектору боттуг түңнелдерни чедип алган, ынчаарда бүдүрүлгениң хемчээли дораан-на 28 хуу көвүдээн, ол чорук чурттарда көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң эң бедик деңнелдиг немелде өзүлдезиниң темпилеринге дүгжүп турар.

Чер ажылынга амгы агротехниканы, хамыктың мурнунда янзы-бүрү минералдыг чемишчидилгелерни ажыглаарын нептереткениниң ачызында ол чедиишкиннер болдунар аргалыг болган. Ооң түңнелинде дүжүттер ортумаа-биле мынчаар бедээн: тараа культураларының—20-ден 28 центнер чедир, чигир свёклазының — 285-тен 367 центнер чедир, картофельдиң —89-тан 116 центнер чедир. Мал ажылының хөгжүлдезинде чедиишкиннер база оон биче эвес.

Улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң амгы беш чыл планы көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин, хамыктың мурнунда ону улам ыңай интенсификастаарының база амгы күчүлүг машина техниказы-биле чепсеглээриниң күсели-биле шалыпкын бедидерин баш бурунгаар көрген.

ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БЕЛЕТКЕЛ

● УЛАН-БАТОР. Ам Моолдуң күражыл-агыйларында болгаш көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарында часкы хову ажылдарынга белеткелдиң чугула кезээ — техниканы болгаш прицеп херекселдериниң септээри дооступ турар.

1972 чылда моол чер ажылдакчылары тарылганы чартык миллион гектар черге чорудар. Ол болза 1940 чылдан бээр чуртта тарылга шөлү барык 20 катап көвүдээн дээни ол. Чуртта чер ажылының, ылаңгыя тараа ажылының агротехниктиг деңнели чыл келген тудум-на бедип турар. Ам тараа культураларының 70 ажыг хуузун сорттуг үрезиннер-биле тарып турар.

ТАРЫЛГА ЭГЕЛЭЭН

● БУДАПЕШТ. Бо чылын Венгрияның көдээ ажыл-агый бүдүрүлге кооперативтериниң шөлдеринче тракторлар болгаш сеялкалар мурнуку чылдардан эрте үнген. Агаар-бойдустуң байдалы аяс болгаш чылыг. Көдээ ажыл-агыйның эрте тарыыр культураларының чажылгазы болгаш чазын үнүштерни немей чемишчидери эгелээн.

Эрткен көдээ ажыл-агый чылы ВУР-нуң кооперативтериниң ажыл-ишчилеринге тергиин дүжүттүг чыл болган. 1971 чылда турааның ниити чыылдазы 9 хуу өскен. Кызыл-тастың гектар бүрүзүнден дүжүдү ортумаа-биле 30,7 центер четкен.

(СЭТА).

А. Садаттың чугаазы

КАИР. (СЭТА). Египеттиң президентизи Анвар Садат Мерса-Матрух хоорайның политиктиг болгаш хөй-нииити организацияларының удуртукчуларының мурнунга чүве чугаалаан. Бо үеде Египет бодунуң төөгүзүнүң эң нарын үе-чадаларының бирээзин чурттап эрттирип турар деп, ол демдеглээн. Чүгле израиль дайзынга эвес, харын Израильге бүгү хевирниң дузаламчызын көргүзүп турар Каттышкан Штаттарга удур туржур ужур ам биске таваржып турар. АКШ-тың Чоокку Чөөн чүгте политиказы болза арабтарны коргударынче, оларны аймаазырадырынче болгаш демиселди үргүлчүлээр бодалдан оларның ойталаарын чедип алырынче угланган. Ынчалза-даа эжелеткен араб девискээлерни хостаарынга бүрүн шиитпирлиг болгаш ол дээш кандыг-даа когаралдарже баарынга белен бис деп, А. Садат демдеглээн. Бистиң дайзыннарывыстың кыжаныглары бисти коргудуп шыдавас ужурлуг. Бис чаңгыс аай өг-бүлеге чурттап, ам болур демиселге тиилелге дээш бистиң төрээн чуртувустуң экономиктиг хөгжүлдезиниң херээнге бүгү күштерни бээр ужурлуг бис.

ДИПЛОМАТТЫГ ХАРЫЛЗААЛАРНЫ КАТАП ТУРГУЗАР

РАВАЛПИНДИ. (СЭТА). Пакистанның чазаа болгаш Чехословакияның чазаа Бангладеш Улус Республиканы хүлээп көргенинге холбаштыр Пакистанның үскени дипломаттыг харылзааларны катап тургузарын шиитпирлээн дээрзин Равалпиндиге албан ёзузу-биле чарлаан.

Ооң мурнуу чарыында Пакистан Польша, Венгрия болгаш Югославия-биле дипломаттыг харылзааларны катап тургускан.

ТК-ның кыйгырыы

ПАРИЖ. (СЭТА). Францияның Коммунистиг партиязының Төп Комитеди «Юманите» солунну камгалаарынга болгаш тарадырынга боттарының бүгү күштерин мобилизастаарынче коммунистерни кыйгырган. Хүн бүрүнүң парлалгазының кризизи партияның төп парлалга органынга аар уржукту чедиргенин демдеглээш, ФКП ТК «Юманите» дээш демиселче кыйгырып, ол болза бүгү партияның херээ болган турар ужурлуг дээрзин айыткан.

Сүлчээчилерни шииткен

БРАЗЗАВИЛЬ. (СЭТА). Бо чылдың февраль 22-де Конго Улус Республикага күрүне эргилдезин кылырын оралдашкан бөлүк сүлчээчилерниң херээниң талазы-биле шииткелди ында чарлаан. Сүлчээниң удуртукчулары Диавара биле Икоко дезип чоруткан болгаш мынчага чедир туттурбаан, ынчалза-даа оларны шаажылап өлүрер деп боттары чок черге шииткен. Сүлчээниң оон өске 13 киржикчизин шаажылап өлүрер деп шииткенин президент М. Нгуаби назы иштинде кара-бажыңга олуртур хемчег-биле солаан. 30 сүлчээчини база назы иштинде кара-бажыңга олуртур кылдыр шииткен.

Индий-кыдат патриоттарның чедиишкиннери

ХАНОЙ. (СЭТА). Америк агрессорларга болгаш оларның чалчаларынга удур тулчуушкуннарда патриоттарның чедиишкиннериниң дугайында медээлер Индий-Кыдаттың фронтуларындан кээп турар.

Мурнуу Вьетнамның хостаарының Улусчу чепсектиг күштери март 15-тен 19-ка чедир үеде Дананг девискээринге дайзынның элээн хөй быжыглал туруштарынче халдаан. Тулчуушкуннар чоруп турда патриоттар дайзынның 150 ажыг солдат, офицерин сандан үндүрген, 6 шериг машиназын чок кылган.

Март 16-да Мурнуу Вьетнамны хостаар күштерниң дайынчылары Митхо, Тхузаумот, Бариа можуларда чалча армияның баазаларынга согугларны таварыштырган, 100 хире шериг албанныгларны өлүрген болгаш балыглаан, 10 ажыг шериг машиназын үрээн болгаш дайзынның ийи кораблин суг дүвүнче кииргени.

Март 16 дүнезинде хосталганың Улусчу чепсектиг күштериниң дайынчылары Дананг — Хюэ демир-орукка дайзынның шериг эшелонун буза тевискен.

Камбоджаның патриоттарының чедип алган тиилелгелериниң дугайында медээлерниң келири үргүлчүлевишаан. Бо үеде Кампонгтям девискээринде кадыг-дошкун тулчуушкуннар чоруп турар. Март 27 дүнезинде патриоттар Пномпеньден 120 километр ырак турар чазак шериглериниң туруштарын ракета-миномёт-биле боолаан. Бо тулчуушкунга дайзын аар чидириглерге таварышкан.

Лаоста патриотчу күштер янзы-бүрү фронтуларда чедиишкинниг дайылдажып турар. Сөөлгү хүннерде Лаостуң Улусчу-хосталга армиязының дайынчылары Лонгченг баазада дайзынның туруштарынче соксаал чок халдап турар. Мурнуу Лаоска март 18-тен 20-ге чедир үеде патриоттар 8 америк самолёт, вертолётту дүжүр аткан.

Англи-мальта дугуржулга

ЛОНДОН. (СЭТА). 7 чыл хуусаалыг англи-мальта дугуржулгага ат салыышкыны Лондонга болган. Бо дугуржулганың негелделерин ёзугаар Англия ол үениң дургузунда ортулукта бодунуң баазаларын хевээр тургузар. Англи чепсектиг күштерниң үр үеде турары-биле Мальтаның экономиказынга чедирер когаралдың шүүдели кылдыр баазаларны ажыглааны дээш аренда төлевирни үш катап көвүдедир болгаш өске-даа чамдык дүжүп бериишкиннерни Мальта алыр.

Дугуржулгага ат салган соонда болган парлалга конференциязынга Мальтаның премьер-министри Д. Минтофф чүве чугаалаан. Бодунуң чазаа Мальтаның политика болгаш экономика талазы-биле хамаарышпас чоруунче, нейтралитединче угланыышкынны мурнуку хевээр чорудар бодалдыг дээрзин медеглээн. Англия-биле чарган бо дугуржулганың күштүг хуусаазы доозулган соонда Мальтага даштыкы баазалар артпас деп идегелин ол илергейлээн.

Минтоффтуң сөзү-биле алырга, ортулукта шериг баазаларын араб чурттарга удур ажыглавас деп англи чазактың бүзүредиин алган мен дээн. Ону күүсетпээн таварылгада дугуржулга күштүг эвес болур деп, премьер-министр чугаалаан.

DROIT AU TRAVAIL POUR TOUS
LES FONDEURS
POUR LE DROIT AU TRAVAIL POUR TOUS

Европаның капиталистиг чурттарында аңгы демисели бичии-даа соксавайн турар. Ажылчы чоннарның социал негелделерин деткээн ажыл соксадыышкыны, чыскаалдар үргүлчүлеп турар. Акшаның үне чокталып турарының, ажыл чоктарның санының доктаамал өзүп турарының, ажылчы чоннарның эргелелинче монополияларның шаап халдаашкынының түңнелинде аңгы демисели улам чидиглепген.

ЧУРУКТА: бельги ажылчыннарның Юиге кылган чыскаалы. Аңаа 4 муң ажылчын киришкен.

БЕЛЬГА—СЭТА-ның фотозу.

Чуртунче чана берген

КАМПАЛА. (СЭТА). Уганда армияга ажылдап турган израиль специалистер болгаш инструкторлар Уганданың президентизи Иди Аминниң айтыышкынын ёзугаар чурттуң девискээринден үнүп чоруткан.

Уганданың даштыкы херектер министри Вануме Кибединиң медеглээни-биле алырга, израиль специалистерни чурттан үндүрүп чорутканы «Угандага израильдерниң күзенчиг эвес ажыл-чорудулгазының» шуут түңнели болган.

Уганданың чазаа израиль фирмалар-биле чарган үш керээни үскен дугайын база чарлаан.

Эргилде кылырын оралдашкан

САН-ХОСЕ. (СЭТА). Эрткен субботада бөлүк шериг кижилер күрүне эргилдезин кылырын оралдашкан соонда Сальвадорга онза байдалды чарлаан. Келген дыңнадыгларны ёзугаар алырга, сүлчээниң организакчылары даштыкы элчин черлеринде чаштына берген.

Эрге-чагыргалар хөй санныг тудуп хоругдаашкыннарны чоруткан. Ылаңгыя христиан-демократтыг партияның удуртукчузу Дуартени тудуп хоругдаан.

Аргентинада аңгы демисели

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентина ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының боттарының эргелери дээш демисели күштелип турар. 20 хонукта үргүлчүлээн ажыл соксадыышкынының соонда Мендо можунуң дагжылары тиилелгени чедип алган. «Кор емар» кампанияның бүдүрүлге ээлери ажылдап үндүрген 200 ажылчынны ажылга катап киирер дугайында ажыл соксатканнарның негелделерин күүсеткен.

Ажыл соксадыышкынныг калбак шимчээшкин Ап-Хуан можуну хаара туткан. Ажыл соксадыышкыны чуртта өртек-үнениң аартап турарынга удур угланган. Электроэнергия хөлезиниң үш катап улгаттырган чорук ажыл соксатканнарның килеңин хайныктырган.

Профэвилелдериниң, Аргентинаның херээженнер эвилелиниң, «Аргентиналарның национал ужуражыышкынының» — коалицияның төлээлекчилери аргентина найысылалга чөвүлел хуралды эрттирген. Ол коалицияда коммунистиг партия болгаш өске-даа демократтыг организациялар бактааган. Олар ажылчы чоннарның аар-берге экономиктиг байдалынга болгаш өртектерниң соксаал чок өзүлдезинге удурланыышкынның илергейлээри-биле «аштың кылажын» организастаар бодалдыг.

Чоннуң чаагай чоруунга

Ленинград хоорайның «Металлопосуда» деп каттыжыышкынының коллективи бир миллион ажыг доңгууларны, бидоннарны, сапыңнарны, уруглар аяан, хууңнарны, тазтарны болгаш өске-даа саваларны бүдүрүп чонга херектиг бараанннарны бараалгадыр.

ЧУРУКТА: контролёр З. Семёнова баалыңныг саваның шынарын хынап тур.

Ф. ФЕДОТОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникаазы).

БЕЛЕТКЕЛ АЖЫЛЫН КАЛБАРТЫР ДЭЭШ

ССРЭ-ниң тургустунганындан бээр 50 чыл оюнга тураскааткан кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдезинге белеткел ажылдары Барыын-Хемчик районнуң колхоз, совхозтарының чамдык коллективтеринде чедиишкиннинг чоруп турар. Көрүлдеге 16 коллективтер, 90 агитквартира болгаш 4 агиткультбригада киржир, «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык, Хөндергей, Бижиктиг-Хая, «Шекпээр» совхозтуң Биче-Тей салбырларының болгаш «Дөң-Терезин» совхозтуң төвүнде агитквартираларынга бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезиниң концерттери эки организастыг эрткилээн.

Бо совхозтар агитквартираларының түңнел концерттерин апрельдиң бирги чартынында эрттирер дээш белеткенип турар. Ындыг болза-даа бот-тывынгыр уран чүүл көрүлдезинге белеткел районнуң коллективтер бүрүзүнде бир деңге эвес.

План ёзугаар район төвүнден көрүлдеге 16 коллектив киржир ужурлуг. Харылзаа конторазының, мал эмнелгезиниң, районнуң 741 КМК-ның, «Сельхозтехника» салбырының, туүйбу заводунуң дээш өске-даа коллективтер көрүлдеге белеткелди бөгүнге чедир эгелевээн. Ол ышкаш көрүлдеге белеткел «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты, «Барлык» совхозтуң төп салбырларында кошкак организастаттынган.

Репетиция эрттирериниң хүннерин чурум ёзугаар тургуспаан. Районнуң оргкомитет кежигүннерин болгаш культура килдизиниң специалистерин практиктиг база методиктиг дуза көргүзери-биле түс-түс коллективтерде быжыглаза-даа, олар ажылын шуудадып чорутпаан болгаш чамдык эштер быжыглаан коллективинге чаңгыс-даа катап барбаан.

Көрүлдеге сиилбип чазаар, угулзалап дааараар чүүлдерниң делгелгезинге белеткел кайы-даа коллективтерде эгелевээн. Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдезинге чүгле концерттер эвес, ооң-биле кады культура албан черлерин бүгү талазы-биле төлептиг белеткээр ужурлуг.

Амгы байдалдан ап көөрге, районнуң клубтарында бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнери хылдыг хөгжүм болгаш концертке кедер костюмнер-биле хандыртынмаан. Районнуң магазиннеринде хылдыг хөгжүм аймаа чок.

Каш санныг эрги игил, бызаанчы-биле эки шынарлыг концерттерни чедиишкиннинг белеткеп алыры болдунмас дээрзи билдингир. Бай-Тайга районнуң бот-тывынгыр уран чүүл бөлгүмнериниң коллективтери национал костюмнерни баш бурунгаар уран-шевер арга-биле быжып, чуруп таарыштырган, Барыын-Хемчик районнуң амыдырал хандырылга комбинадында шагда-ла даарадып эгелээн. А барыын-хемчикчилер мынчага чедир бо талазы-биле дүвүреввейн турары эки түңнелге чедирер бе?

«Дөң-Терезин» совхозтуң төвүнде клубта сандайлар чок болганының ужурунда суурнуң чурттакчы чону культурлуг дыштанылгазын болур чогууру-биле эрттирер, кино, концерт көөр, аныяктар репетиция чорудар аргажок болуп турар. «Шекпээр» совхозтуң Аяңгаты салбырында болгаш «Барлык» совхозтуң төвүнде клубтарының ниити дериглези шоолуг эвес.

Кодээниң бот-тывынгыр уран чүүлүнүң көрүлдезинге белеткелде четпестерни чоокку хүннерниң иштинде чайладыр төлээде, районнуң оргкомитеди бот-тывынгыр уран чүүл коллективтеринге практиктиг болгаш методиктиг дузаны күштелдирери негеттинип турар.

Т. ТАЛГАНЧИК.
«Шынның» корр.

Кызылдың, тудуг детальдар комбинадының болгаш туүйбу заводунуң коллективтериниң аразында эш хуу спортчу ужуражыышкын чоокта чаа болган. Бо удаада шыдыраачылар шыңгыы ойнаан. Маргылдаага туүйбу заводунуң коллективи тиилелгени чедип алган.

ЧУРУКТА: Серен-оол (оң талада) туүйбу заводунуң шыдыраачызы Байкара-биле ойнап олур.

Н. СИРОТИННИҢ фотозу.

Делегация аъттанган

Кубаның Аныяк коммунистер эвилелиниң II съездизиниң ажылынга киржири-биле ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников баштадыр ВЛКСМ-ниң делегациязы Куба Республикаже чорупкан. Делегацияның составы — ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавтызы, Совет Эвилелиниң Маадыры Б. В. Волынов, ВЛКСМ ТК-ның килдис эргелекчизиниң оралакчызы В. В. Макаров.

Делегация Кубаның Аныяк коммунистериниң 10 чыл оюнуң байырлалынга киржир.

Куба Республиканың ССРЭ-де элчини Рауль Гарсия Пелае делегацияны үдээннерниң аразында база турган.

Шемижилерде

Чөөн-Хемчиктиң Шеми ортумак школазының (директору эш И. Даш-оол) башкылар коллективи ССР Эвилелиниң 50 чыл оюн өөредилге-кижизидилгелиг ажылга чедиишкиннинг уткуур дээш ада-иелер-биле ол ышкаш класстан дашкаар кижизидилге ажылын экижитпишаан, башкылаашкынның шынарынче сагыш салган. Аныяк салгакчыларны эртем-билигге, чараш аажы-чаңга кижизидер дээш класс бүрүзүнде ажылдар болур-чогууру-биле чоруп турар.

1970—1971 өөредилге чылында школачылар спорт залдыг болган. Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге маргылдаалар доктаамал болуп турар. Ажылчын аныяктарның спорт маргылдаалары .суббота, улуг хүн санында школаның спорт залынга болгулап турары эки.

Школада бүдүрүлге бригадазы быжыглаттынган участокта кедээ ажыл-агый культураларын тарып өстүрери-биле аңаа белеткелди амдыгааштан чорудуп турар. Бригаданың бүдүрүлге планында 90 га тараа культураларын, 50 га силос культуразы, бир га картофель болгаш ногаа культураларын хөйнү өстүрери көрдүнген.

Школаның 1972—1973 өөредилге чылында одалгага ажыглаар 450 кубометр ыяшты «Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери тайгада белеткээн. Аңаа башкылар коллективиниң үлүү база улуг болган. Бо хүннерде оттулар ыяштың сөөртүлгези чоруп турар.

С. МОНГУШ.

телевидение

МАРТ 29-ТА
МОСКВАДАН

15.40— Миллионнарның ленинчи университеди. «Совет Эвилели — делегейниң национал чөленгиижи». Дамчыдылгаазы К. Н. Брутенц чорудар. 16.10 — «Амыдыралче путёвка». Уран-чечен фильм 17.40—Сөөлгү медээлер. 17.50 —«Театрның делегей хүнү». Дамчыдылганы ССРЭ-ниң улустуң артизи М. И. Царев чорудар 18.50—«Хөлегелер дал дүъште чиде бээр». Уран-чечен телефильм. 6-гы сериязы. «Берге кыш».

КЫЗЫЛДАН

20.00 —Телемедээлер. 20.15—«Клёткада соок кадагалаттынган». Документалдыг фильм. 20.25—«Муслима». Документалдыг телефильм. 21.10—Телемедээлер. 21.25 — Чарлалдар болгаш реклама. 21.30—«Дүн чоруктуг» Кыска фильм.

МОСКВАДАН

21.40— «Каайлы дилеп тывышкыны». Уран-чечен телефильм. 1-ги болгаш 2-ги сериялары. ГДР. 22.30 — «Үе». Информастыг программа. 23.00 — Бут бөмбүүнүң талазы-биле делегейниң эш хуу ужуражыышкыны. Болгария биле ССРЭ-ниң шилиндек командалары. Болгариядан дамчыдылга.

Редакторнуң оралакчызы
Б. Н. КАРАШПАЙ.

Туризм темазынга хамаарыштыр

ОРАН КЕЗИИР КАВЫСКАЛАР

Эрте-бурунгу грек философ Сократтың чурттап турган чүс чылы туризмниң канчаар-даа ажок нептерей турган үези ол. Ол үениң кижилери делегейни шинчилеп өөренирин ге, аян-чоруктар кылырынга амыдыралының биче эвес кезиин бараалгадып чорааннар.

Бо материалдың эгезинге долгандыр турар бүгү кижилерден: Москваны, Ленинградты, Киевти көрген силер бе? Эрте-бурунгу хоорайлар Новгородту, Самаркандыны сонуурган көрдүнер бе? деп айтырыксаам келир-дир.

Бир эвес көрбээн болзуңарза, ындараан херээ база чок. Аян-чорук кылыр күзелди боттандырып болур арга кижи бүрүзүнге чыл келген тудумна улам белен апар чыдар. Маңаа хамаарыштыр эрткен туристчи чылдың түңнелдерин болгаш бо 1972 чылда боттандырза чогуур туристчи хемчеглерниң дугайын сонуургай наапттар болзувусса бүгү чүве билдингир апаар.

Совет чуртка амгы бо чыл аажок улуг болуушкун — Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң тургустунганындан бээр бежен чыл ою-биле демдеглеттинип эртер. Ынчангаш бөгүн туризм компаазының согунчугажы хары угда 15 угланыышкынны — акы-дуңмалышкы эвилелдешкен республикаларны шуптузун айтыр апаары билдингир.

Янзы-бүрү национал улустарның амыдырал-чуртталгазын болгаш Совет эрге-чагырганың чылдарында болуп эрткилээн кайгамчык улуг чаартылгаларның дугайын ССРЭ-ниң ажылчы чоннары база бистиң даштыкы өннүктеривис билип алыксап турары маргылдаа чок болбайн аан. Дүүнгүзүнге бодаарга, бөгүн аян-чорук кылыры ырак-та чиигээн-даа. Ол чорук совет кижилерниң амыдырал деңнелиниң өскени, хостуг үениң ковудээни, ылангыя Совет Эвилелиниң көрүп четпес делгемнерин эргип кезииринге биче эвес рольду ойназа чогуур транспорт чепсектериниң улам сайзырааны-биле чүнүң-даа мурнунда тайылбырлаттынар.

Чурттуң агаар маршруттарында «ТУ-154» деп пассажирлер дажыглаар чаа лайнер ужуп эгелээн; Львовтуң автозаводчулары «Львов-Турист» дээр каас-чараш автобустарны кылып үндүрген; а сормовчулар хары угда муң кижи кире бээр «Дыштанылга» деп адаар чаа туристчи пароходту бүдүрүп үндүрген, сугже ажыдырып киирген дээш өске-даа.

Ажылчы чоннуң чогумчалыг дыштанылгазының дугайында сагыш салза чогуур профэвилелдери ам үеде 200,6 муң кижини чаңгыс угда хүлээп ап болур 600 хире аалчылар бажыңнарлыг болгаш туристчи баазаларлыг; чүгле эрткен чылын безин 23 туристчи ажыл-агый черлери ажыглалда кирген. Туристчи ажыл-агый черлерин чогуур корум чурумга тудары-биле күрүне амгы беш чылда (1971—1975 чылдарда) 80 миллион рубльди чарыгдаарын, а туристчи баазалар тудуун чорударынга —550 миллион рубльди шиңгээдирин көрген.

Туризм — ол дээрге аваа-ла географтыг чер бүрүзүнге ёзу барымдаалаан селгүүстээшкин эвес, а чүнүң-даа мурнунда ук черни шинчилеп өөренири-дир. Туризмниң алыс утказын кайгамчыктыг совет чогаалчы, аян-чорукчу Константин Паустовский шак мынчаар тайылбырлап тодарадкан: «Оран кезиири, ону шинчилеп өөренири бот-боттарындан кажан-даа чара көрдүнмес». Орус чуртунуң ортаа дилиндээнде эрте-бурунгу хоорай Кинешмаже ийикпе Оожум океан эриинде порт хоорай Владивостокче, Афиныларже ийикпе Римче, Кара далай эриктеринче ийикпе Ладого хөлде Валаам ортулукче-даа дижик, кандыг-даа аян-чорук бүрүзүнүң чогум-на ужур-утказы шак-ла ында.

Аян-чорукчулар чер-черни деңнештирип көрбүшаан, шинчилеп өөренир. Өске бүгүнү албаска безин, черлерни аралаштырып көөрү—ол дээрге эки дыш-тыр, угаанны сергедири, чогаадыкчы ажылга идигни бээри-дир. Ол бүгүнү туристчи кижи маршрутка чорааш угаап билир. ССРЭ-де ындыг маршруттарның саны үш муң ашкан.

Бо чылын туристчи бөлүктер Бүгү-эвилелдиң 30 ажыг чаа маршруттарынче аъттаныпүнгүлээр. Оларның бирээзин «Сибирьниң сүй белээ» кылдыр адаан. Туристчилер делегейде эң улуг үш гидроэлектростанцияларны — Саян-Шушенская ГЭС-ти, Красноярская ГЭС-ти база Братская ГЭС-ти көрбүшаан, XIX вектиң төнчүзүнде Владимир Ильич Ленинниң шөлүлге эрттирген чери—Шушенскоеде музей-заповедник-биле таныжар.

1941 чылда фашистиг агрессорнуң халдаашкынынга хамыкты мурнай таварышкаш, маадырлыг демиселди эгелээн маадыр-шивээ — Брест хоорайның дугайын кым дыңнаваанныл?.. Эрткен чылын мында «Брест шивээзиниң» Мемориалын ажыткан. Ук Мемориалды Ленинчи шаңналдың лауреады, суралгылыг совет скульптор А. Кибальниковтуң удурткаан чогаадыкчы бөлүк тургускан. Чүс-чүс муң кижилер аңаа барып, өлген маадырларның тураскаалының мурнунга сактып могейерлер. Белоруссияның туристчи организациялары Брест хоорайда каас-шиник аалчылар бажыңын тудуп белеткээн болгаш «Брестский» деп маршрутту ажылдап кылганнар.

Туристчи-спортсменнерге хамаарыштыр профэвилелдери суглуг болгаш даглыг черлер таварты чоруур элээн каш маршруттарны саналдап турарлар. Оларның аразындан Ленинград чоогунда Карель мойналында чараш хем болур Вусканы таварты байдарка хемелерге олуруп алгаш, аян-чорук кылыры, мээн бодаарымга эң-не нарын болгаш эң-не сонуурганчыг болуру чугаажок. Ол хемнеп чоруурга ужарлар-даа, саарыглар-даа, ээргиништээр агымнар-даа таварышкылаар апаар...

Соңгу Кавказты таварты «Безенгийский» деп чаа маршрутту эртери даглыг черлерге аян-чорук кылыксаар кижилерге кончуг таарыжыр боор деп бодаар-дыр мээн: маңаа туристер мөңгүлер таварты эртип, тамы чарыктарны, ногаан ааннарны көөр, көк дээрде кулбуюп чоргулаар ээрлерден артык бедиктер кырынга үнгүлээш, солун хайгааралдарны кылырлар. Оон ыңай, бир эвес күзээр болзуңарза, Алтайның даг оруктары-биле аъттыг аян-чорук кылып-даа болур силер.

1972 чылдагы туризмниң база бир онзагай чүвези чүл дизе, чүс ажыг хире планнаан маршруттарга ада-иелерни оларның ажы-төлү-биле кады хүлээп ап болурун көргени болур.

Совет профэвилелдериниң планнап көргенин ёзугаар алырга, бо чылын доктаамал маршруттарга шиитизи-биле 12 миллион ажыг кижи кирипкен турар. Ооң кырынга оларны дугайты база сагыш салза чогуур 60 миллион экскурсантыларны болгаш 40 миллион «организас чок» туристерни немептер болзувусса, бо чылын ССРЭ-ге туризм хереенге чеже кижи хаара туттунган турарын санаары безин берге-дир.

Туризмге хандыкшылдың объектилери чыл келген тудум-на солуттунуп бар чоруур. ССРЭ-де XX вектиң кайгамчык болбаазын тураскаалдары — күчүлүг гидростанциялар, кылымал далайлар тургустунуп, чаа-чаа социалистиг хоорайлар туттунуп тургулаар. Совет эрге-чагырга дээш амы-тынын берген демиселчилерниң чырыткылыг тураскаалы кылдыр, тулчуушкуннар шөлү болуп тургулаан черлерде кайгамчык улуг мемориалдыг комплекстерни кижилер дерип тургускулаан. Кижилерни хамыкты мурнай хандыкшыдып турар чүүлдер ол-дур.

Чуртка туризмни болгаш экскурсияларны улам ыңай сайзырадыр дугайында Коммунистиг партияның Төп Комитеди, Совет чазак база ВЦСПС үш чыл бурунгаар доктаал хүлээп алган. Ынчаан экскурсия бюролары чүгле ийи чүс хире улуг-улуг хоорайларга ажылдап турган. Оон бээр үш-ле чыл эрткен, а чуртка аян-чоруктар эргелээриниң 325 чаа бюролары немей тургустунгулаан.

Бир болгаш ийи хүннүг экскурсиялар өртээниң 30 хуузун чүгле бүдүрүлгелер ажылчыннарынга болгаш албан-хаакчыларынга эвес, харын оларның өг-бүлелериниң кежигүннеринге база төлээр дугайында профэвилелдерниң үндүрген шиитпири экскурсиялар хөгжүлдезинге таарымчалыг идиг бериишкин болган.

Оран кезиир кавыскалар... Олар оолдарның селбегер баштарының узун суук дүктерин-даа, буурул баштыг кырган ирейлерниң агбагар салдарын-даа үвүрерти хадып, оларның чүректерин өөртүп, ам-даа четче угааттынмаан делегей чажыттарынче кыйгырып турганзыг-даа.

Корабльдер каюталарынга, поездилер купелеринге, автобустар ийикпе самолёттар салоннарынга чоруурун кижи-ле болганы күзевес. Хөй-хөй кижилер майгыннарга чурттаарын, аар рюкзактыг чер кезиирин күзээр.

Бөгүн Совет чуртка туристерниң үш муң чыгам район болгаш хоорай клубтары, бүдүрүлге черлеринде күш-культура коллективтериниң 100 муң спортчу секциялары ажылдап турар. Оларның саны туризм дериг-херекселдерин хөлезиге берип турар пункттуларның санының база аян-чорукчуларның хереглелин хандырары-биле бүдүрүп үндүрүп турар аъш-чем, продуктуларының ассортиментизиниң болгаш шынарының чыл санында өзүп турары-биле бир дөмей ковудеп турар.

Боттарының күзээни-биле аян-чорук кылыр туристерниң маршруттары Крым биле Кавказ девискээрлеринге ам шуут сыңышпастаан. Профэвилелдерниң баш бурунгаар тодарадып турарын ёзугаар алырга, бо чылын Ортаакы Азияның, Уралдың даглары, Чөөн Сибирьниң, Ыраккы Чөөн чүктүң ол ышкаш Кольск чартык ортулуктуң, Курил ортулуктарының болгаш Закарпатьениң хемнер, хөлдери, аъргаэлиннери туристер-биле база чыл долдунар.

Черле ынчаш, оран кезиириниң хат-кавыскалары аян-чорукчуларны каяа-даа чедире берген дижик, оларга эңне үнелиг белек мурнукуу хевээр ол чер дугайында сонуургал, ужурашкан, танышкан, хандыкшаан кижилер дугайты бодал болуп артар апаары билдингир.

Геннадий СЕМАРА.
(Парлалганың медээлер агентилели).

Касса аппараттарынга ажылдаар кассирлерниң бир ай хуусаалыг курузунга сургуулдар хүлээп алырын Кызыл садыг чарлап тур.

8—10 класс дооскан, 18 хардан өрү назылыг, Кызыл хоорайда чурттап турар кижилерни хүлээп алыр.

Хүлээп алган сургуулдарга айда 30 рубль стипендияны бээр.

Тайылбыр алырда ажыл шагының үезинде Октябрьская 29 бажыңда Кызыл садыгның кадр килдизинге келир.

КЫЗЫЛ САДЫГ.

ХАЙЫРАКАН, КӨК-ЧЫРАА, АК-ТАЛ суурларда магазиннерге ажылдаар материалдыг харыысалгазы деӊ садыгжыларны Улуг-Хем райпозу чалап тур.

Тайылбыр алырда Улуг-Хем райпозунуң кадрлар килдизинге келир. Райпо Шагаан-Арыг хоорайда туруп турар.

РАЙПО БАШТААР ЧЕРИ.

агаар

Бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр, барыын районнарга 7—12 метр чедир дыңзыыр. Агаарның температуразы даглыг районнарга 3—8, өскелеринге 0—5 градус чылыыр.

Кызылга эдир булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы 0—2 градус чылыг болур.

Кызылдың кооператив профессионал-техниктиг училищезинге өөреницер

Кызылдың кооператив профессионал-техниктиг училищези 1972—1973 өөредилге чылында дараазында салбырларга сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

Кулинар, хлеб быжырарының болгаш садыг салбырларынга — садыгжылар 1 чыл, поварлар 2 чыл, хлеб быжырыкчылары 1 чыл өөренир.

Училищени дооскаңнарга IV разрядтың садыгжызы, повар-кондитери болгаш хлеб быжырыкчызы деп мергежил адын бээр.

Училищеге өөренирлер кирериниң шылгалдазын тутпас, ортумак билиг дугайында аттестат болгаш сес чыл школазын дооскан дугайында шынзыдылга негеттинер. Училищеге кирип турарлар-биле беседа эрттирер.

Садыг салбырынга бышкаан билигниң аттестаттыг азы практиктиг ажыл стажтыгларны хүлээп алыр.

УЧИЛИЩЕГЕ КИРЕРЛЕР ДАРААЗЫНДА ДОКУМЕНТИЛЕРНИ КИИРЕР:

Директорнуң адынга билдириишкин.

Райпо, сельпо, рабкооп баштаар черлерниң шынзылгалары.

Билииниң дугайында документ (боду-биле).

Автобиография.

Практиктиг ажыл стажының дугайында шынзылга азы күш-ажыл дептери.

Сөөлгү ажылдап турган черинден характеристика.

Паспорт болгаш шериг билет.

Үш фото-чурук (хемчээли 3×4 см.).

Кадыының дугайында эмчи шынзылгазы.

Училищеге хүлээп алганнарга ай санында 26 рубльдиң стипендиязын бээр. Чуртталга төлү херегдээрлерни ниити чуртталга төлү-биле хандырар. Тыва сургуулдарны күрүне хандырылгазынга хүлээр алыр.

Билдириишкиннерни 1972 чылдың август 1-ге чедир хүлээп алыр. Июль беште август 10-га чедир беседа эрттирер.

Училищениң адрези: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 41, телефоннары 55—07 болгаш 36—54.

ДИРЕКЦИЯ.

КИНО

МАРТ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Хем ындында—кызыгаар» 10.00, 11.45, 13.30, 15.15, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киночыынды 11.20, «Ырак эжиндиришкинде» 13.10, «Дагга ужуражыышкын» 15.00, 18.40, «Морисвиль шивээниң сүнезини» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Айыыл» 11.30, 13.15, «Дириг суг» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Хаан оранында» (тоол) 9.00, 14.00, 16.00, «Кайгал чорук» 10.40, 12.20, 14.40, 19.20, 21.10 шактарда.

«СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 10 ЧЫЛЫ» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Иван Макарович» 15.30; «Гайдуктар», 18.30, 20.30 шактарда.

ЧАСКЫ ДЫШТАНЫЛГА

Өөредилге чылының үшкү улдуну төнген... Школачылар чеди айларның дургузунда хөйнү өөренип, хөй-хөй чаа, солун, чугула чүүлдерни билип алганнар. Олар өөредилге дээш шыңгыы ажылдап, а чамдыкта дыка хөлзеп, дүвүреп-даа келген: бир эвес бөгүн контроль ажыл азы доска чанынга туруп харылаар апарганда, кижи бүрүзү тывында болуп шыдавас-ла болгай.

Шынын чугаалаарга, уруглар шагзыраан, ынчангаш оларга амгы часкы дыштанылга күзенчиг болгаш эргежок чугула.

ЧАСКЫ ДЫШТАНЫЛГА КЫСКА. ШКОЛАЧЫЛАР ЭКИ ДЫШТАНЗЫН ДЭЭШ ОНУ КАНЧААР АЖЫГЛАЗА ЧОГУУРУЛ?

Бирги, эң кол чүүл болза — уруглар болдунар-ла шаа-биле арыг агаарга селгүүстээри херек. Өөренип турган үезинде оларга четпейн турган чүве, ол-ла болгай.

Арыг агаарга селгүүстээри, ойнаары — медерелдиң ажылдаар аргазын катап тургузарының эң эки аргазы, ынчан ниити шаг-шинээзи сергээр, аъш-чемге хөлчок туралыг апаар.

Селгүүстээшкин үезинде уруглар хүнниң агаар байдалынга таарыштыр чыы кеттингенин хайгаараар херек. Уругларның организминиң чылыг таарыштырар механизми улуг кижилерниинге бодаарга кошкак болур, ынчангаш уруглар дүрген эмин эрттир изиргениш болур. Идикче база онза сагыш салыр херек — ол уругну ол-шыктан камгалаар ужурлуг.

Дыштанылга үезинде школачыга таарымчалыг байдалды тургузарда, ол арыг агаарга селгүүстээшкин-биле холбашкан кылдыр таарыштырары чугула.

Кинноларга, театрларга, концерттерге баар дээш коллективтиг походтарны школаларга доктаамал чорудуп турар. Ол чорук уругларга ажыктыг, өөрүнчүг болбайн аан. Ынчангаажыда ындыг походтар арай ковудеп турар эвес ирги бе? Даңкыш залга элээн каш шакта олургаш, уруглар шагзырап човаары хаая эвес, ындыг таварылгада олар кандыг-даа дыш албастар.

Чамдыкта ада-иелер бээин уругларының чедиишкинни дээш «шаңнал кылдыр» дыштанылга үезинде барык-ла хүн бүрү киноладып турар. Ол дээрге чедир бодаваан чорук-тур.

ДЫШТАНЫЛГА ҮЕЗИНДЕ ШКОЛАЧЫНЫҢ ЧАҢЧЫЛ БОЛГАН ХҮН ЧУРУМУН ҮРЕП БОЛБАС. Хүн чурумун чаңгыс неделяда үрээр болза, соонда барып берге апаар. Бирги болгаш ийиги ээлчегниң өөреникчилери эртен 7 шакта турар ужурлуг. БИЧИИ УРУГЛАР—21 ШАКТАН ОРАЙ ЭВЕСТЕ, ЭЛЭЭДИ УРУГЛАР—22 ШАК 30 МИНУТАДАН ЭРТПЕЙН УДААН ТУРАР.

Ол ышкаш, аваадаазы ышкаш, чаңгыс-даа хүн эрттирбейн эртенги сула шимчээшкин гимнастиказын кылыр херек. А бир эвес, школачы мурнунда ону кылбайн турган болза, ам часкы дыштанылга үезинде эртенги сула шимчээшкин гимнастиказын кылып эгелээри таарымчалыг болур.

Бир эвес дыштанылганы чоп эки ажыглап эрттирер болза, школачы өөредилгеже чаа күштүг, омак-сергек эгелеп киргеш, өөредилге чылын чедиишкиннинг доозар. Арыг агаарже, уруглар!

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР ЧЫРЫДЫЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ:

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-51, кодээ ажы-агый килдизиниң 21-47, үлегүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтериязының 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

Солун неделяда 6 катап үнер

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында Тываның ном үндүрер черниң республика типографиязы (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу 1). ТС—00272.